

Βιβλιοστάσιον

ΘΑΝΟΥ ΛΙΠΟΒΑΤΣ, *Ἡ ἀπατηλὴ σαγήνη καὶ ἡ διαβρωτικὴ βία τοῦ κακοῦ*, ἔκδ. Πόλις, Ἀθήνα 2012, σσ. 492.

Ἡ παρουσίαση ἑνὸς πολυσέλιδου μελετήματος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ δυσκολία ποὺ παρουσιάζει λόγῳ τῆς ἔκτασής του, ὅταν μάλιστα καταπίνεται με ἓνα ζήτημα, ὅπως τὸ κακό, φαντάζει τουλάχιστον μία ἰδιαίτερα δύσκολη ἀπόπειρα, ἀφοῦ κανεὶς πρέπει νὰ γνωρίζει καλὰ καὶ νὰ μελετήσει ἐνδελεχῶς τὴν καθόλου ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Καὶ τοῦτο καθὼς ἡ ἀνάδυση τοῦ κακοῦ συνυφαίνεται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα σὲ κάποιον βαθμὸν μὲ τὴν συνειδητὴ ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου διεκδίκηση χειραφέτησης καὶ αὐτονομίας, ἀπὸ τὸν κάθε ἄ(Α)λλον καὶ ἄλλο (δημιουργία). Ὁ Θάνος Λίποβατς, Ὁμότιμος Καθηγητὴς Πολιτικῆς Ψυχολογίας στὸ Πάντειο Πανεπιστήμιο, ἀλλὰ πρωτίτως ἐγκρατὴς στοχαστὴς καὶ διεισδυτικὸς ἐρευνητὴς, προσφέρει ὄχι μονάχα μία πανοραμικὴ ἱστορικὴ ἐπισκόπηση τοῦ τρόπου θεώρησης τοῦ κακοῦ σὲ βασικοὺς σταθμοὺς τοῦ ἀνθρώπινου στοχασμοῦ (ἢ μᾶλλον τοῦ δυτικο-εὐρωπαϊκοῦ), ἀλλὰ πρωτίτως ἓναν ὑπαρξιακὸ ἀναστοχασμὸν γιὰ ἓνα θέμα ποὺ «ἀφορᾷ ἑμένα καὶ κάθε ἄλλον ἐντελῶς προσωπικά», ὅπως ἐπισημαίνεται στὶς ἐναρκτήριες σελίδες τοῦ βιβλίου του.

Τὸ ἔργο διακρίνεται σὲ ἔξι μέρη, ὅπου τὸ καθένα ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρία ἕως ὀκτὼ κεφάλαια. Στὸ πρῶτο μέρος κατα-

πίνεται μὲ μία φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ κακοῦ ἀπὸ τὴν Ὑστερὴ Ἀρχαιότητα μέχρι τὸν Ὑστερο Μεσαίωνα. Σωκράτης, Ἀριστοτέλης, Στωικισμός, Παλαιὰ Διαθήκη, Καινὴ Διαθήκη, Γνωστικισμός, Ὑπαρξισμός, Μηδενισμός, Αὐγουστίνος, Θωμᾶς Ἀκινάτης, Μεταρρύθμιση, Duns Scotus, Λούθηρος, ἀποτελοῦν μερικοὺς μόνο ἀπὸ τοὺς σταθμοὺς τοῦ δισηχλιοῦ ταξιδιοῦ. Στὸ δεύτερο μέρος ἀσχολεῖται κυρίως μὲ βασικοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Γερμανικοῦ Ἰδεαλισμοῦ καὶ κάποια κείμενά τους, ὅπως τὸν Kant, Schelling, Kierkegaard σὲ κριτικὸ διάλογο μὲ τὸν Hegel. Τὸ τρίτο μέρος στρέφεται περισσότερο πρὸς βασικοὺς ἐκπροσώπους τῆς ψυχανάλυσης καὶ εἰδικὰ τὸν Freud καὶ τὸν Lacan μὲ τὴν συζήτηση τοῦ θέματος στὸ πλαίσιο τῆς Ὑστερῆς Νεωτερικότητας. Στὸ τέταρτο μέρος ὁ συγγραφέας ἐπικεντρώνεται στὴν συζήτηση τοῦ κακοῦ στὸ πεδίο τῆς ὑπάρξεως. Μὲ ἀφετηρία τὴν ἴδια τὴν ἔννοια τῆς ὑπάρξεως προχωρᾷ στὸν Νόμον καὶ τὴν Ἐπιθυμία, τὴ Θέληση καὶ τὴν Ἐλευθερία, περνάει στὰ συναισθήματα τοῦ χρέους καὶ τοῦ ἄγχους γιὰ νὰ καταλήξει μὲ τὸ κεφάλαιο ποὺ θὰ γίνῃ λόγος γιὰ τὶς τρεῖς χριστιανικὲς ἀρετὲς τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης, ἰδωμένες πάντοτε μέσα ἀπὸ τὸ πρῶτο τῆς ὑπαρξιακῆς καὶ ψυχαναλυτικῆς σκέψης. Στὸ πέμπτο μέρος τοῦ μελετήματος κυριαρχεῖ ἓνα θεολογικὸ χρῶμα, καθὼς ἡ συζήτηση ἐστιάζεται

στήν θεολογική απάντηση (συγκεκριμένα της ρωμαιοκαθολικής και προτεσταντικής θεολογίας του 20ού αιώνα, όπως λ.χ. του K. Barth, K. Rahner, D. Bonhoeffer κ.ά.) απέναντι στο κακό, καταλήγοντας σε μία θεολογικο-φιλοσοφική αποτίμηση της νεωτερικότητας. Βασικές θεολογικές έννοιες των επιμέρους κεφαλαίων αποτελούν «ὁ ἄνθρωπος ὡς δημιουργημα», «ἡ ἀπόκρυψη καὶ ἡ κένωση τοῦ Θεοῦ», «ἡ ἐλευθερία» κ.ά. Στὸ τελευταῖο, ἕκτο μέρος τοῦ βιβλίου, ὁ συγγραφέας διερευνᾷ τὴν ἔννοια καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ κακοῦ στὴν περίοδο τῆς Ὑστερης Νεωτερικότητας καὶ ειδικότερα τὸ κακὸ στὸ πλαίσιο τοῦ πολιτικοῦ πεδίου μὲ ἀναφορὴς στὸ Ἄουσοβιτς καὶ στὰ γκούλαγκ.

Στὸ πλαίσιο ἐνὸς σύντομου βιβλιοκριτικοῦ σημειώματος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσει κανεὶς σὲ μία διεξοδική συζήτηση τῶν ζητημάτων πού τὸ βιβλίο αὐτὸ θέτει. Πρόκειται ἄλλωστε γιὰ ἓνα ἰδιαίτερα ἀπαιτητικὸ ἔργο, τὸ ὁποῖο ἀναδεικνύει, ἀφ' ἐνὸς βαθιὰ γνώση τοῦ σύγχρονου φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου θεμελιωδῶν κειμένων τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ, ὅπως ἡ Βίβλος, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ στοχαστὴς μας ἔρχεται σὲ ἀνοικτὸ διάλογο. Στὸ σημεῖο αὐτὸ χρειάζεται προσοχὴ νὰ μὴν παρασυρθεῖ κάποιος καὶ θεωρήσει ὅτι ἔχει μπροστά του ἓνα θεολογικὸ δοκίμιο. Ὁ συγγραφέας του δὲν ὑποδηλώνει πούθενά κάτι τέτοιο. Πρόκειται γιὰ μία πραγματεία μὲ βαθιὰ ὑπαρξιακὴ ἀγωνία, καὶ ἐξάπαντος ξεκάθαρη φιλοσοφικὴ ἢ μάλλον ψυχαναλυτικὴ ματιὰ ἀνατομῆς τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ ὑπαρξιακοῦ ζητήματος. Γι' αὐτὸ εἶναι ἐμφανὲς ὅτι εἰδικὰ στὸ 2ο 3ο καὶ 4ο μέρος ὁ Λίποβατς βρῖσκεται σὲ

περισσότερο οἰκεῖο πεδίο. Ὅσο καὶ ἡ γνώση σημαντικῶν θεολογικῶν σταθμῶν (Αὐγουστίνος, Ἀκινάτης κ.ά) μαρτυροῦν τὴν δυνατότητα τοῦ κριτικοῦ ἀναστοχασμοῦ τοῦ συγγραφέα. Στὴν εὐφρετικὴ (heuristic) σκέψη τοῦ Λίποβατς θὰ πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ καὶ ἡ δυνατότητά του νὰ «καινοτομεῖ τὰ ὀνόματα», ὅπως μεταξὺ ἄλλων στὴν αἰτιολογημένη ἐννοιολογικὴ διάκριση τῶν ἐννοιῶν ἑτερότητα καὶ ἀλλοτπία (σ. 265), ἢ νὰ ἐπιλέγει προσωπικὲς μεταφραστικὲς ἀποδόσεις ὄρων ἢ ἀποσπασμάτων λ.χ. ἀπὸ βασικὰ κείμενα τῆς μελέτης του, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Kant.

Ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης ὀφείλει νὰ ἔχει κατὰ νοῦ ὅτι μελετᾷ ἓνα βιβλίο μέσα ἀπὸ τὴ ματιὰ ἐνὸς ἀθηντικοῦ δυτικοῦ, νεωτερικοῦ στοχαστῆ, ὁ ὁποῖος ἀνατάμει τὴ δυτικὴ πνευματικὴ παράδοση μέσα ἀπὸ μία διεισδυτικὴ κριτικὴ ματιὰ. Ἐδῶ, ὡστόσο, ἀναδεικνύεται μία σημαντικὴ, σὲ ἐπίπεδο μεθοδολογίας, ἀδυναμία τοῦ παρουσιαζόμενου ἔργου. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι πρόκειται γιὰ μελέτη πού ἀπευθύνεται στὸν δυτικὸ ἄνθρωπο τῆς ὕστερης νεωτερικότητας, ἀπὸ καθαρὰ μεθοδολογικὴ ἄποψη θὰ κρινόταν ἀναγκαῖο νὰ ὑπάρχει εἰδικὴ ἀναφορὰ σὲ σημαντικὴ πλευρὰ τῆς κοινῆς κληρονομίας τοῦ δυτικοῦ ἀνθρώπου πού ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν ἑλληνικὴ πατερικὴ [καὶ ὄχι «πατριστικὴ»] (sic) σκέψη. Ἡ παρουσία στὸ κείμενο τῆς ἱστορικῆς ἐπισκόπησης τοῦ προβληματισμοῦ, σημαντικῶν στοχαστῶν τοῦ κοινού ἐυρωπαϊκοῦ χριστιανικοῦ παρελθόντος νομίζουμε ὅτι θὰ ἐμπλούτιζε σημαντικὰ τὸ παρόν, ὄντως ἐξαιρετικὸ ἔργο. Στοχαστὲς ὅπως οἱ Ὁριγένης, Βασίλειος Καισαρείας (λ.χ. τὸ κείμενό του «Ὅκ ἔστι κτίσις κακῶν

ὁ Θεός», Ἰωάννης Δαμασκνός, κ.ἄ) ὅπωςδήποτε πολλά ἔχουν νὰ συμβάλουν στοῦ σχετικὸ προβληματισμὸ, προσφέροντας μία πιὸ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς χριστιανικῆς ἐρμηνευτικῆς ἀντιμετώπισης τοῦ κακοῦ καὶ ἐνδεχομένως προσεκτάσεις (λ.χ. μία περισσότερο μεταϊστορικὴ καὶ προσωποκεντρικὰ ὄντολογικὴ προοπτικὴ), πὸν μποροῦν νὰ προσφέρουν γόνιμες ἰδέες. Παράλληλα, ἐνῶ τὸ ἔργο ἀπευθύνεται προφανῶς σὲ κάθε περίπτωση, σὲ ἑλληνόφωνο κοινό, ἀπουσιάζει ὁποιαδήποτε διαλογικὴ συζήτηση (κάτι πὸν θὰ ἀνύψωνε ὅπωςδήποτε τὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐγκώριου δημόσιου διαλόγου) μὲ κάποια σημαντικὰ πρόσφατα σχετικὰ ἔργα γιὰ τὸ κακὸ ἢ τὴν εὐρύτερη προβληματικὴ, ὅπως αὐτὸ τοῦ ἀείμνηστου π. Ἰωάννη Ρωμανίδη μὲ τίτλο *Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα*, τοῦ Νίκου Ματσούκα μὲ τίτλο *Τὸ πρόβλημα τοῦ κακοῦ* ἢ καὶ τὸ πιὸ πρόσφατο, αὐτὸ τοῦ Χρήστου Γιανναρά μὲ τίτλο *Τὸ αἶνιγμα τοῦ κακοῦ*. (Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθεῖ καὶ ἡ ἀπουσία ἐξίσου σχετικῆς σύγχρονης βιβλιογραφικῆς ἐνημέρωσης καὶ ἀπὸ τὸν ἀγγλοσαξωνικὸ ἄνωρο πὸν ἔχει συμβάλλει γόνιμα στὸν διάλογο, ὅπως λ.χ. τῶν John Milbank *Being Reconciled*, Alvin Plantinga *God, Freedom and Evil*, S. Hauerwas *Suffering Presence*, κ.ἄ.). Βεβαίως εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ συγγραφέας μας ἐξ ἀρχῆς δηλώνει ὅτι ὁ ἴδιος ἐπιλέγει μὲ τὰ προσωπικά του κριτήρια ποιὸν στοχαστὴ καὶ ποιὸ κείμενο θὰ μελετήσει, ὡστόσο ἓνα ἔργο πὸν μάλιστα ἀσχολεῖται μὲ τὸ καθολικὸ φαινόμενο τοῦ κακοῦ ὀφείλει νὰ ἀποφεύγει τὴν «αὐτόκρουση» τοῦ ἀπὸ τὸ δημόσιο διάλογο. Σὲ κάθε περίπτωση τὸ συγκεκριμένον ἔργο ἀποτελεῖ μία πρό(σ)κληση εἰδικὰ γιὰ

τοὺς θεολόγους γιὰ ἓνα ἐντιμο, αὐτοκριτικὸ καὶ ἀνοικτὸν διάλογο σὲ ἓνα περιβάλλον, ὅπου ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου οὔτε δεδομένη θὰ πρέπει νὰ θεωρεῖται, παρὰ τοὺς περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἰσχυρισμούς, οὔτε ἰδιαίτερα ὅτι ἀφορᾷ σὲ κάποιον «πλανήτη τῆς θεολογίας». Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ μετανεωτερικὸς ἄνθρωπος, μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ τοῦ βιβλίου ἀλλὰ καὶ τὰ μάτια τοῦ ἴδιου τοῦ συγγραφέα, θέτει ὑπὸ τὴν ὑποκειμενικὴ κρίση του ὅλα τὰ ζητήματα καὶ ὅλες τὶς ἀξίες καὶ ἀναζητεῖ προτάσεις καὶ διεξόδους πὸν κάθε θεολογικὴ ἀποπειρα ἀνοίγματος πρὸς τὸν κόσμον καὶ συνομιλίας μαζί του δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοεῖ. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ βιβλίον αὐτὸ παρέχει τὸ πλαίσιον, τὴ συνάφειαν μέσα στὴν ὁποία καὶ μόνο σ' αὐτὴ εἶναι δυνατόν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ θεολογία τῆς νὰ κηρύξουν τὰ καλὰ νέα («εὐαγγέλιον») τῆς κατανίκησης τοῦ ἔσχατου ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρώπου, πὸν δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν κορύφωση τοῦ κακοῦ, δηλαδὴ τὸν θάνατον.

Σὲ μία ἐποχὴ, ὅπου τουλάχιστον στὸν τόπον μας ἀλλὰ καὶ σὲ διεθνή κλίμακα, τὸ κακὸ μέσα ἀπὸ ποικίλες μορφὰς καὶ εἰδικὰ αὐτὴ τῆς τυφλῆς ἰδεολογικῆς καὶ θρησκευτικῆς βίας, ἀγωνίζεται μὲ διάφορους τρόπους νὰ κυριαρχήσει καὶ νὰ νομιμοποιηθεῖ, ἡ διεξοδικὴ αὐτὴ μελέτη τοῦ Θ. Λίποβατς παρέχει μία ἐξαίρετη εὐκαιρία στὸν σύγχρονον μετανεωτερικὸ ἄνθρωπον πὸν βιώνει «μία ἀγκωτικὴ ἀβεβαιότητα καὶ ὑπαρξιακὴ ἀνασφάλεια», νὰ ἀναστοχαστεῖ σὲ πτυχὰς καὶ νὰ ἀντιπαλέψει μὲ ἐκφράσεις τοῦ κακοῦ, ἀναγνωρίζοντας ὡστόσο σὲ κάθε περίπτωση ὅτι ἡ ἀλήθεια τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ὑπαρξίης του θὰ ἀναδειχθεῖ ὀριστικά, τελικά

καὶ μοναδικὰ στὰ ἔσχατα, ὅπου τὸ κακὸ δὲν θὰ ἔχει πλέον καμμιά θέση καὶ ἰσχύ.

Νικόλαος Ἀσπρούλης

ΑΡΧΙΜ. ΖΑΧΑΡΙΑ (ΖΑΧΑΡΟΥ), *Πιστοὶ στὴ διαθήκη τῆς ἀγάπης*, Ἱερά Σταυποπηγιακὴ Μονὴ Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 2012, σσ. 528.

Στὴν πάντοτε προσεγμένη σειρὰ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας, προστέθηκε ἓνα ἀκόμα ἐξαίρετο βιβλίον, ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸν μακαριστὸ Γέροντα Σωφρόνιο καὶ γραμμένο ἀπὸ τὸ ἀγαπητὸ πνευματικὸ τέκνον καὶ συνεσιτὴ τοῦ ἔργου τοῦ ἀρχιμανδριτῆ Ζαχαρία. Τὸ βιβλίον αὐτὸ σκιαγραφεῖ τὰ τρία στάδια τῆς πνευματικῆς ζωῆς μὲ βάση τὴν θεολογία τοῦ Γέροντα Σωφρόνιου.

Εἰσαγωγικὰ παρουσιάζεται μὲ ἀριστοουργηματικὸ τρόπο ὁ χαρακτῆρας καὶ ἡ ἐξελεκτικὴ πορεία τῆς πίστεως. Ἡ εἰσαγωγικὴ πίστη δὲν γεννιέται ἀπὸ φόβον, ἀλλὰ προηγείται τοῦ φόβου καὶ γεννᾷ ἀκολούθως τὸν εὐεργητικὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ποὺ αἰχμαλωτίζει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπισημαίνονται λανθασμένα εἶδη πίστεως καὶ «ἓνα δαιμονικὸ εἶδος τῆς, ποὺ δὲν ὀδηγεῖ στὴ σωτηρία, διότι δὲν περιέχει ἀγάπην· εἶναι σκέπη πεποιθήσεως -ψυχρῆ, διανοητικῆ καὶ νεκρῆ» (σ. 17). Ὁ δεῦτερος βαθμὸς πίστεως, ποὺ συνδέεται μὲ τὴν χαρισματικὴ ἀπόγνωσις, εἶναι αὐτὸς ποὺ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς «ἐλπίδα παρ' ἐλπίδα». Τέτοια ἦταν ἡ πίστις τοῦ Ἀβραάμ. Πρόκειται γιὰ τὴν πίστιν ποὺ μεταφέρει τὸν ἄνθρωπον «ἀπὸ τὴν ὄχθη τῆς κτιστῆς πραγματικότητος στὴν ὄχθη τῆς ἄκτιστης, γεφυρώνοντας τὸ χάσμα μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου» (σ. 30). Ὁ τρίτος,

τέλος, βαθμὸς πίστεως εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀφήνει περιθώριον καὶ γιὰ τὸ πῶς ἐλάχιστον ἵκνυται ἀμφιβολίας. Τέτοια εἶναι ἡ πιστότητα τοῦ δικαίου.

Παραμερίζοντας ἀκολούθως τὶς γνωστὰς διακρίσεις τῶν σταδίων τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ποὺ συχνὰ παρουσιάζονται σὲ βιβλία ὀρθόδοξης «πνευματικότητος» (κάθαρσις, φωτισμὸς, θέωσις), παρατηρεῖ ὅτι ὁ Γέροντας Σωφρόνιος ἦταν ἀπρόθυμος στὴν διατύπωσιν γενικεύσεων καὶ παρομοίαζε τὴν πνευματικὴν ζωὴν μὲ σφαῖρα· ὁποιοδήποτε σημεῖον τῆς ἀγγίζουμε, μᾶς φέρνει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ ὅλον. Κάθε φορὰ ποὺ ὁ Θεὸς ἀγγίζει τὴν καρδιὰ μας, κατεργάζεται μέσα μας κάθαρσιν, φωτισμὸν καὶ θέωσιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς μας κοντὰ του. Ἡ ὁδὸς κάθε ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ σχέση του μαζί του εἶναι κάτι μοναδικόν. Ἔτσι καὶ ἡ ἀρχικὴ ἀκόμα χάρις ποὺ λαμβάνει κάποιος, μπορεῖ νὰ φθάνει τὸ μέτρο τῶν τελείων. Ἐχοντας ὁμως παρατηρήσει ὅτι μερικὰ φαινόμενα ἐπαναλαμβάνονται διαχρονικὰ στὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, κατέληξε στὴν θεώρησιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὰ ἀκόλουθα τρία στάδια: α) στὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος συνάπτει διαθήκην μὲ τὸν Θεόν, β) στὸν μακροχρόνιον καὶ σκληρὸν ἀγῶνα ποὺ διέρχεται ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ὁ Θεὸς ἀποσύρει τὴν χάριν του, καὶ γ) στὴν μόνιμην ἀνάκτησιν τῆς χάριτος. Ἡ ἔμφασις βέβαια βρίσκεται στὸ δεύτερον στάδιον, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶχε ζήσει ὅλα τὰ στάδια αὐτά, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν σὲ θέσιν νὰ ἀναγνωρίζῃ καθένα καὶ νὰ προσφέρει βοήθειαν σὲ ὅσους κατέφευγαν σὲ αὐτόν.

Τὸ εἰσαγωγικὸ μέρος τοῦ βιβλίου τελειώνει μὲ τὴν παράγραφον «Μετὰ τὸν

σοσεισμό, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» (σ. 57-77). Ἡ συντριβή, παρατηρεῖ ὁ συγγραφέας, εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ συντριβή αὐτὴ ταπεινώνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ταπεινώση τὴν διευρύνει, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο. Τὸ «πολυτελὲς καὶ εὐθραυστο χάρισμα τοῦ ταπεινοῦ Ἁγίου Πνεύματος» χρειάζεται τὴν ὀρθὴ ἀνταπόκριση τοῦ εὐεργετημένου ἀνθρώπου. Ἐὰν αὐτὸς προβεῖ σὲ ἐπίδειξή του κινούμενος ἀπὸ ὑπερηφάνεια, θὰ τὸ χάσει, ἀλλὰ καὶ θὰ προκαλέσει τοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὸ οἱ μοναχοὶ ἀγωνίζονται νὰ κρύψουν ὅποιοδήποτε δώρημα τῆς χάριτος καὶ νὰ μὴ φανερώσουν τὴν ἐσωτερικὴ τους κατάσταση.

Τὸ κύριο μέρος τοῦ βιβλίου διαιρεῖται σὲ τέσσερα κεφάλαια. Τὸ πρῶτο κεφάλαιο ἀναφέρεται στὸ πρῶτο στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς μὲ ἐπιγραφή τὸ βιβλικὸ κείμενο «Αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς» (Α' Ἰω. 4,19). Τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο κεφάλαιο μὲ τὶς ἐπίσης βιβλικὲς ἐπιγραφές «Ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐβρόντησε» (Ψαλμ. 21,3) καὶ «Ἄπαντα κατεργασάμενοι στήναι» (Ἐφεσ. 6,13) ἀντίστοιχα, ἀναφέρονται στὸ δεύτερο στάδιο. Τέλος, στὸ τρίτο στάδιο ἀναφέρεται τὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου μὲ τὴν ἐπιγραφή «Ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε» (Ψαλμ. 2,4).

Ὅσο βαθιὰ καὶ ἂν ἔχει διαφθαρεῖ ἡ καρδιά μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, παρατηρεῖ ὁ συγγραφέας, ἔρχεται ὥρα πού σὰν τὸν Ζακχαῖο φλεγόμαστε ἀπὸ τὸν πόθο νὰ γνωρίσουμε τὸν Κύριο, νὰ μάθουμε ποιὸς ἀκριβῶς εἶναι. Ἡ θεωρία τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου εἶναι τὸ «ἐν οὐ ἔστι χρεία». Στὸ τέλος τῆς πρώτης ἐνόησας

τοῦ πρώτου κεφαλαίου, ὅπως καὶ ἀρκετῶν ἄλλων ἐνοτήτων τοῦ βιβλίου, παρατίθενται ἐρωταποκρίσεις πού διευκρινίζουν καὶ ἀναλύουν πτυχὲς τοῦ προηγηθέντος θέματος.

Εὐστοχα τονίζεται ὅτι ἡ θεολογία εἶναι σὰν τὶς ἐμπειρικὲς ἐπιστῆμες. Πειραματιζόμαστε καὶ μαθαίνουμε γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὶς ὁδοὺς του. Θέτουμε τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ὑπὸ δοκιμασία, διατυπώνοντας ὡς ὑπόθεση τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι π.χ. στὴν περίπτωση τοῦ μακαρισμοῦ τῶν πενθούντων («Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται») ὡς ὑπόθεση τίθεται τὸ ὅτι, ἂν πενθοῦμε, θὰ λάβουμε παρὰ κληση ἀπὸ τὸν Θεό. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ βιωθεῖ ἐμπειρικᾶ. Τὸ μόνο πού χρειάζεται εἶναι νὰ θελήσει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκτελέσει τὸ πείραμα (σ. 106-107).

Κάθε συνάντηση μὲ τὸν Θεὸ ἀποτελεῖ ἔκπληξη. Ἀπὸ τὰ παραδείγματα τοῦ Ζακχαίου, τοῦ Ναθαναὴλ καὶ τῆς Σαμαρείτιδας διαπιστώνεται ἡ δυνατότητα τῆς συναντήσεως μὲ τὸν Θεὸ ὅπουδήποτε καὶ σὲ ὅποιαδήποτε στιγμή τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἡ ἐπίσκεψη τῆς χάριτος ἀποτελεῖ τὸ προοίμιό μιᾶς προσωπικῆς συμφωνίας μὲ τὸν Θεό, πού ἐπικυρώνεται στὸ Βάπτισμα ἢ στὴν μοναχικὴ κουρᾶ. Τὸ πρῶτο στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι μία δυναμικὴ περίοδος μεγάλου πνευματικοῦ πλουτισμοῦ, πού ἐμπνέει ὀρισμένους νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν κόσμο καὶ νὰ ἀκολουθήσουν τὴν μοναχικὴ ζωή. Ὅταν συμβεῖ αὐτὸ, ἡ νίκη ἐπάνω στὸν κόσμο κατορθώνεται κατὰ τὸ ἥμισυ. Μὲ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμο γίνεται ἡ σταύρωση τοῦ κόσμου. Ὑπολείπεται ὁμως νὰ γίνῃ καὶ τὸ δεύτερο ἥμισυ, ἡ σταύρωση δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώ-

που για τὸν κόσμο, πὸ ἀπαιτεῖ τιτάνιο ἀγῶνα. Τὸ στάδιο αὐτὸ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ὑποστολὴ τῆς χάριτος, ὅποτε ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ ἀποδείξει ὅτι εἶναι ἀληθινὰ τέκνο τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ἐπισήμαινε ὁ Γέροντας Σωφρόνιος, παρατηρεῖ ὁ συγγραφέας, «δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει αὐθεντικότητα στὸν ἄνθρωπο πὸν δὲν διδάχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ δὲν βίωσε τὴν ἄρση τῆς χάριτος. Ἡ ἔλλειψη τῆς ἐμπειρίας αὐτῆς τὸν καθιστᾷ ἀτελεῖ καὶ τὸν ἀποκλείει ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν πι- στῶν» (σ. 197).

Σὲ γενικὲς γραμμές, παρατηρεῖ ὁ συγγραφέας, τὸ δεύτερο στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἀποτελεῖ περίοδο σταυρώσεως σὲ δύο εἶδη σταυρῶν· ἓναν ὁρατὸ καὶ ἓναν ἀόρατο. Σημειώνει μάλιστα ὅτι καὶ ἡ προσεκτικότερη ἐξέταση τῶν Μακαρισμῶν φανερώνει ὅτι αὐτοὶ «ξεκινοῦν ἀπὸ τὸν ἀόρατο σταυρὸ, δη- λαδὴ τὴν πνευματικὴ πτωχεία, γιὰ νὰ καταλήξουν στὸν ὁρατὸ σταυρὸ τῆς διώξε- ως ἢ τοῦ μαρτυρίου» (σ. 258). Ἰδιαίτερη βαρῦτητα δίδεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα στὴν εὕρεση τῆς «βαθειᾶς καρδιᾶς». Ἄν δὲν ἀγωνιστοῦμε φιλότιμα, γράφει, νὰ ζοῦμε μέσα στὴν καρδιά μας, θὰ μείνου- με τυφλοί, ὑποχείριοι στὰ ἀτιθάσευτα πάθη μας. Οἱ ροπὲς τῆς καρδιᾶς καὶ τῆς διάνοιάς μας ξεφεύγουν ἀπὸ τὸν ἔλεγχό μας καὶ ἁμαρτάνουμε εἴτε τὸ ἐπιθυ- μοῦμε εἴτε ὄχι. Ἐχουμε χρέος νὰ διατη- ροῦμε καὶ νὰ καλλιεργοῦμε τὸ ἔδαφος τῆς καρδιᾶς μας, γιατί ὁ κρυπτός τῆς καρδιᾶς ἄνθρωπος εἶναι «πολυτελής» ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (σ. 347).

Παρουσιάζοντας τὸ τρίτο στάδιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὁ συγγραφέας σημει- ὶνει ὅτι συγκρινόμενο μὲ τὸ πρῶτο εἶναι κατὰ πολὺ πλουσιότερο καὶ ὅτι ἡ χάρις

τοῦ Θεοῦ ἐνοικεῖ πλέον στὸν ἄνθρωπο μόνιμα καὶ σταθερά. Τὸ στάδιο αὐτὸ χα- ρακτηρίζεται ἀκόμα ἀπὸ τὴν σταθερότη- τα μιᾶς βαθύτερης ἀγάπης. Ἐναλύνοντας ἀκολούθως τὴν ἔννοια τῆς εὐαγγελικῆς ἀγάπης παρατηρεῖ ὅτι αὐτὴ ὀδηγεῖ σὲ πολὺ ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ συνήθη μέτρα καὶ ἡ ἐκπλήρωσή της καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους ὅμοιους πρὸς τὸν Θεὸ. Ὅποιος φτάνει στὸ μέτρο τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἐχθρούς, αὐτὸς νικᾷ τὸν θάνα- το. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ εἶναι ἡ «ἀφροσύνη» τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ «ἡ μωρία τοῦ σταυροῦ» (σ. 481).

Ἡ τελευταία παράγραφος τοῦ τρίτου σταδίου, μὲ τὴν ὁποία κλείνει καὶ τὸ βι- βλίον, ἀναφέρεται στὴν «χαρισματικὴ τα- πείνωση». Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας περιγράφουν πολλὰ εἶδη ταπεινώσεως. Ὁ συγγραφέας τυποποιεῖ τρία εἶδη· α) τὴν ψυχολογικὴ ταπεινωση, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος συνειδητοποιεῖ τὴν ἁμαρτωλότητά του καὶ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη τῆς θεραπείας, β) τὴν ἀσκητικὴ ταπεινωση, κατὰ τὴν ὁποία θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του χειρότερο ἀπὸ ὅλους, καὶ γ) τὴν ἀπόλυτη ἢ τέλεια ταπεινωση, τὴν ὁποία ὁ ἅγιος Σιλουανὸς ὁ Ἀθωνίτης ἀποκαλεῖ «ταπεινωση τοῦ Χριστοῦ». Ὁ ἅγιος Σιλουανὸς ἔθεσε ὡς στόχο τῆς ζωῆς του τὴν ταπεινωση καὶ ἀξιολο- γοῦσε τὸν ἑαυτό του μὲ βάση τὴν τελειό- τητα τῆς ταπεινώσεως (σ. 507). Ἡ ταπει- νωση αὐτὴ, πὸν ἔχει χαρισματικὸ χαρα- κτῆρα, ἐλευθερώνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ φορτίο τῶν προσκολ- λήσεών της καὶ τὴν ὀδηγεῖ στὴν θεία πα- γκοσμιότητα. Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου πα- ρατίθεται πίνακας ἀγιογραφικῶν χω- ρίων.

Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΛΕΙΑΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ (ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ), *Ἡ Διακονία μου κατὰ τὴν τρίτην δεκαετίαν (2001-2011)*, τόμος β', Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἡλείας, Πύργος 2012.

Μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νέου ἔτους 2012 (Ἰανουάριος), ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ἡλείας καὶ Ὡλένης ἐξέδωκε τὸν ὄγκο-δέστατο τόμο, ὑπὸ τὸν τίτλο: «† Μητροπολίτου Ἡλείας Γερμανοῦ (Παρασκευοπούλου), *Ἡ Διακονία μου κατὰ τὴν τρίτην δεκαετίαν (2001-2011)*, τόμος β', Ἔκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἡλείας, Πύργος 2012». Ὁ παρὼν τόμος κυκλοφόρησε ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο «Ἐννοια», τὸν ὁποῖον ἐπιμελήθηκε ὁ κ. Ἰωαννίδης Θωμᾶς, Ἐπίκ. Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, καὶ γιὰ τὴν ἐκτύπωση φρόντισε ὁ κ. Κωστόπουλος Ἄγγελος. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀξιόλογη καλαίσθητη ἐκδόση, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ 775 σελίδες καὶ διαπραγματεύεται τὴν πολὺπλευρῆ ἀγλαόκαρπο ἀρχιερατικὴ διακονία τῆς τρίτης δεκαετίας (2001-2011) τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἡλείας καὶ Ὡλένης κ. Γερμανοῦ (Παρασκευοπούλου). Ἡ παροῦσα ἐκδόση σὲ γλῶσσα καθαρεύουσα καὶ μὲ τὸ πλούσιο φωτογραφικὸ ὕλικὸ διαρθρῶνεται σὲ δέκα (10) ἐκτενεῖς ἐνότιες.

Τοῦ βιβλίου προτάσσεται ἀπὸ τὸ Σεβ. Μητροπολίτη Ἡλείας κ. Γερμανοῦ σύντομος, σαφὴς καὶ μεσοτὸς περιεχομένου Πρόλογος (σ. 21), στὸν ὁποῖον αἰτιολογεῖται ἡ συγγραφή τοῦ ἔργου καὶ δίνονται οἱ βασικοὶ του στόχοι. Ἡ πρώτη ἐνότις, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ πενήντα-τέσσερα (54) ἔγγραφα (σσ. 24-193) περιλαμβάνει ἀναφορὰς, ἀπόψεις, δελτία τύπου καὶ εἰσηγήσεις σὲ ζητήματα ποιμαντικῆς καὶ κανονικῆς τάξης. Ἐνδεικτικὰ, μνη-

μονεύουμε π.χ. τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν, τὴν κάρτα τοῦ πολίτη, τὸ πρωτεῖο τοῦ Πάπα, τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες κ.ἄ. Ἡ δευτέρη ἐνότις μελετᾷ, συνολικὰ εἰκοσι-πέντε (25) ἔγγραφα (σσ. 196-294), τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται σὲ εἰσηγήσεις καὶ γνωματεύσεις Νομοκανονικῶν ζητημάτων κ.λπ. Ἐπιλεκτικὰ, ἀναφέρουμε π.χ. τὸ ζήτημα τῆς βελτίωσης τοῦ ἰσχύοντος νόμου 5383/32 περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Δικαστηρίων, τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ποινῆς σὲ μοναχὴ, τὸ β' γάμο τῶν κληρικῶν, τὸν ἀφορισμὸ ἀθέου γυναικός, κ.ἄ. Ἡ τρίτη ἐνότις, ἡ ὁποία μετρεῖ δέκα-πέντε (15) ἔγγραφα (σσ. 296-361) ὑπὸ τὴ μορφὴ εἰσηγήσεων, ἐπιστολῶν, γραμμάτων κ.λπ., ἀσχολεῖται μὲ ζητήματα λειτουργικῆς φύσεως, ὅπως π.χ. ἡ τέλεση τῶν μυστηρίων, τὸ τροπάριο τῆς Θ' ὥδης, ἡ ὀρθὴ ψαλμωδία τῶν ὕμνων, κ.ἄ. Στὴν τετάρτη ἐνότις, δημοσιεῦνται μεσοτὸ ἠθικοπλαστικοῦ περιεχομένου ἐννέα (9) ἐγκύκλιοι γιὰ τὴν ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων (2002-2010), σσ. 356-382), δέκα (10) μηνύματα γιὰ τὸ Νέο Ἔτος (2002-2011, σσ. 384-393) καθὼς καὶ δέκα (10) μηνύματα γιὰ τὸ Πάσχα (2002-2011, σσ. 395-410). Στὴν πέμπτη ἐνότις περιλαμβάνονται εἰκοσι-ἕξι (26) ἐπιστολές (σσ. 414-471), οἱ ὁποῖες δημοσιεῦθηκαν στὸν τοπικὸ τύπο. Στὴν ἴδια ἐνότις ὁ Σεβ. κ. Γερμανοῦ ἐξετάζει διεξοδικὰ ζητήματα θεολογικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπως π.χ. τὸ ζήτημα τοῦ Καρνάβαλου, τὴν ἀναμετάδοση τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν, τὰ ναρκωτικά, τὴν καύση τῶν νεκρῶν, κ.ἄ. Ἡ ἕκτη ἐνότις, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ δεκατέσσερα (14) ἔγγραφα (σσ. 474-513), ποὺ ἀφοροῦν χαιρετισμοὺς καὶ εἰσηγήσεις σὲ τοπικὰ Συνέδρια, ἀναδεικνύει τὴν

εδαισθησία τοῦ Σεβ. κ. Γερμανοῦ γιὰ τὸ θεσμὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, γιὰ τὸν ἀπόδημο Ἑλληνισμό, γιὰ τὴ Δικαιοσύνη, γιὰ τὴν Ὑγεία, κ.ἄ. Ἡ ἑβδόμη ἐνότητα ἀφιερώνεται στὴ Νεότητα, ἀφοῦ μέσα ἀπὸ τὶς δεκα-ὀκτώ (18) ἐπιστολές (2002-2011, σσ. 516-551) καὶ τοὺς δέκα (10) χαιρετισμοὺς ποὺ ἀπευθύνονται «σὲ μαθητὲς τῆς Γ' Λυκείου ἐπὶ τῆ λήξει τῶν Μαθημάτων τους» (2002-2011, σσ. 553-562), καταγράφεται ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ Σεβ. κ. Γερμανοῦ γιὰ τὴ μαθητιῶσα νεολαία μας. Στὴν ὀγδόη ἐνότητα μνημονεύονται τριαντα-πέντε (35) (σσ. 564-626) ἐπιστολές, εἰσηγήσεις, ὁμιλίες, κ.λπ., ποὺ ἀφοροῦν ζητήματα γενικότερου ἐκκλησιαστικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπως π.χ. τὸ μισθολόγιο τῶν ἱεροφαιτῶν, νεκρολογίες σὲ κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, χαιρετισμοὶ καὶ πρόλογοι σὲ ἐκδόσεις βιβλίων κ.ἄ. Ἡ ἐνάτη ἐνότητα μὲ τὰ δεκα-ἑπτὰ (17) ἔγγραφα (σσ. 628-663), παρέχει χρήσιμες πληροφορίες σὲ ζητήματα τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου, τῶν ἐκκλησιαστικῶν συμβουλίων, τῶν ἱερῶν ναῶν, καθὼς καὶ τῶν ἡγουμενοσυμβουλίων τῶν ἱερῶν μονῶν. Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἀναδύεται τὸ ἄρωμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πατρικῆς φροντίδας τοῦ Σεβ. κ. Γερμανοῦ γιὰ τὸν εὐαγῆ κλῆρο τῆς Θεοσώστου Μητροπόλεως του. Ἡ δεκάτη ἐνότητα προσμετρεῖ σαράντα-μία (41) ἐπιστολές, (σσ. 666-764), μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀναδεικνύεται ἡ μέριμνα καὶ τὸ ἀνύσταχο ἐνδιαφέρον τοῦ Σεβ. Ποιμενάρχου κ. Γερμανοῦ πρὸς τὶς Δημόσιες Ἀρχές, Συλλόγους, Σωματεῖα, Ἰδρύματα, Κοινωνικοὺς καὶ Πολιτιστικοὺς φορεῖς κ.ἄ., ἐπιβεβαιώνοντας τὸν ἀνθρωπιστικὸ χαρακτῆρα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Ἡλείας καὶ Ὡλένης κ. Γερμανοῦ. Ἐπί-

σης, στὴν παρούσα ἐνότητα, ἀναφέρονται οἱ δέκα (10) κοινωνικοὶ ἀπολογισμοὶ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως (2001-2011), (σσ. 728-764), καθὼς οἱ δωρεές ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πρὸς τὸ Κράτος, ἄλλους φορεῖς καὶ ἰδιώτες (σσ. 758-764). Τέλος, ὁ τόμος ὁλοκληρώνεται μὲ τὸ Παράρτημα (σσ. 766-773), ὅπου δημοσιεύεται τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Γερμανοῦ.

Τὸ ὑπ' ὄψη ὀγκῶδες βιβλίον εἶναι πόνημα πνευματικοῦ προβληματισμοῦ καὶ ἀφύπνισης γιὰ τὸν κλῆρο καὶ τὸ λαό, ἀφοῦ ἀσχολεῖται μὲ ἐπίκαιρα θέματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας καὶ τῆς κοινωνίας μας, γενικότερα. Ὁ Μητροπολίτης Ἡλείας καὶ Ὡλένης κ. Γερμανός, ὁ ὁποῖος καθημερινὰ καταθέτει τὴ μαρτυρία τῆς βιωματικῆς Θεολογίας, καὶ διήνυσε τὴν τρίτη εὐδόκιμη ἀρχιερατικὴ του διακονία (2001-2011) παρουσιάζεται παράλληλα, μέσα ἀπὸ τὸν παρόντα τόμο ὡς ἀκούρατος ἐργάτης τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἀδαπάντος λειτουργοῦ τοῦ Ὑψίστου. Ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ του καθαρότητα, ὡσὰν τῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ φιλομόναχη ἀσκητικὴ ζωὴ του, τὸ αὐστηρὸ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, ἡ ἀνύστακτὴ μέριμνα καὶ φροντίδα του γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἡ λιπαρὰ Θεολογικὴ του κατάρτιση, τὸν καθιστοῦν σημεῖον ἀναφορᾶς ἀγιότητας καὶ πατερικότητας. Τὰ ἔγγραφα τοῦ παρόντος τόμου φανεροῦν τὸν ἄνθρωπο τῆς πίστες, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης, τὸν κληρικὸ τῆς ἱεραποστολῆς, τὸν ποιμένα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης, τὸ φλογερὸ παιδαγωγό, τὸ καρισματικὸ κήρυκα, τὸ φιλόστοργο πνευματικὸ πατέρα, τὸ διακριτικὸ ἐξομολόγο, τὸν ἐμβριθῆ θεολόγο, τὸν ἐμπνευσμέ-

νο όμιλητή, τó μυσταγωγικό λειτουργό, τó γλαφυρό συγγραφέα, τόν ακούραστο óδηγό και συνοδοιπόρο τής νεότητας, τέλος, τó λαμπρό και ηγιασμένο ιεράρχη πού έπί τριάντα (30) συναπτά έτη φωτίζει τήν έκκλησιαστική ίστορία τής Ελλάδος. Οί σελίδες τού παρόντος τόμου καταγράφουν ένα έργο πολυσχιδές και πολύπλευρο, έκκλησιαστικό, κοινωνικό, πνευματικό, φιλανθρωπικό και πολιτιστικό, πού είναι γνωστό πέραν τών όρίων τής θεοσπηρίκτου Μητροπόλεως του και τής Πατρίδος του.

Ό άναγνώστης τού παρόντος τόμου θαυμάζει και συχαίρει τόν Σεβ. Μητροπολίτη Ήλείας και Ώλένης κ. Γερμανό για τήν άφοσίωσή του στην Έκκλησία, για τήν άγάπη του στο συνάνθρωπο, για τó σεβασμό του στον ιερό κληρο και στον Μοναχισμό, για τó ενδιαφέρον του στους γερόντους και στη νεότητα. Ό πολυσέβαστος γέροντας Μητροπολίτης κ. Γερμανός, άδάμας πνευματικός, σεμνός, διδακτικός, διακριτικός και σοφός, λαμπρύνει μέ τή ζωή και τó καλλίκαρπο έργο του, έπί τρεΐς ηδη δεκαετίες, τόσο τήν τοπική, όσο και τήν όρθόδοξη Έκκλησία γενικότερα. Η προσφορά τού ακούραστου και κοινωνικού έργάτου, Σεβ. κ. Γερμανού στην κοινωνία τού Πύργου, αλλά και γενικότερα τού Νομού Ήλείας είναι άνυπολόγιστη. Εδτύχησε, όντως ό έκλεκτός λαός τής Μητροπόλεως Ήλείας και Ώλένης νά έχει άριστον πνευματικόν ηγήτην «Ποιμένα και διδάσκαλον και πιστόν οίκονόμον τών μυστηρίων τών πνευματικών». Η Έκκλησία τής Ήλείας και Ώλένης θά πρέπει νά καυχάται για τó δραστήριο και εργατικό Έπίσκοπό της, άνδρα πλήρη χαρίτων, φωτισμένο, εμπνέοντα τήν πρòς Θεόν πίστη.

Παρόμοιες έκδόσεις, όπως ή παρούσα, είναι άναγκαΐες, ίδιαζόντως στους τωρινούς καιρούς, πού χαρακτηρίζονται από πνευματική και έθνική χαλαρότητα.

Συχαίρουμε ειλικρινά τήν Ήρα Μητροπόλη Ήλείας και Ώλένης για τήν έκδοση τού παρόντος τόμου, νά προβάλλει τις πνευματικές, οίκοδομητικές και έθνικές δημιουργίες τού Σεβ. κ. Γερμανού, στον όποιον ευχόμαστε έτη πολλά, ύγεινά και νά συνεχίζει άπρόσκοπτα τó θεοφιλές ποιμαντικό, φιλανθρωπικό και άρχιερατικό του έργο.

Χρϊστος Θ. Κρικώνης
Όμ. Καθηγητής Α.Π.Θ.

ΧΡΙΣΤΟΥ Θ. ΚΡΙΚΩΝΗ, Όμοι. Καθηγητού Παν/μίου Θεσσαλονίκης, Ό Όρθόδοξος Μοναχισμός, Φορέας πνευματικότητας κοινωνικής προσφορās και παράγων πολιτισμοϋ η άρνηση ζωής; Άποστολική Διακονία τής Έκκλησίας τής Ελλάδος, Έκδοση Α΄, Άθήνα 2010.

Στις πολυπληθείς έκδόσεις τής Άποστολικής Διακονίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος προστέθηκε μιá νέα ιστοριοθεολογική μελέτη υπό τόν τίτλο: «Ό Όρθόδοξος Μοναχισμός, Φορέας πνευματικότητας κοινωνικής προσφορās και παράγων πολιτισμοϋ η άρνηση ζωής;». Τήν υπό τόν άνωτέρω τίτλο συγγραφική εργασία συνέταξε ό Όμότιμος Καθηγητής τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Χρϊστος Κρικώνης. Ό άκάματος συγγραφέας, ό όποιος πρωτίστως διακρίνεται για τήν ένσυνείδητη εϋσέβειά του, προσφέρει στο άναγνωστικό κοινό μέ τήν έπιστημονική του κατάρτιση και μέ τρόπο γλαφυρό και ευχάριστο μιá σφαιρική εικόνα τού Όρθόδοξου Μοναχι-

μοῦ, καθώς και τις προεκτάσεις του στην κοινωνία μας. Ὁ πολυγραφότατος καθηγητής με την πολύχρονη ἐμπειρία του στο χώρο τῆς Πατερικῆς Γραμματείας, σέ ώραία στρωτή καθαρεύουσα γλώσσα, χωρίς ἀκρότητες, δίνει ἀπάντηση με τὸ παρὸν πόνημα στο ἀγωνιῶδες ἐρώτημα: μοναχισμός: τρόπος ζωῆς ἢ ἄρνηση ζωῆς;

Μιά συμβατική παράσταση με εἰκονίζοντες μοναχοὺς οἱ ὅποιοι ψάλλουν κατὰ τὴ διάρκεια νυκτερινῆς Ἀκολουθίας κοσμεῖ τὸ ἐξώφυλλο. Τὸ παρὸν βιβλίο ἀφιερώνεται (σ. 2): «... εἰς τὸν Προκαθήμενον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κύριον Κύριον Ἱερώνυμον τὸν Β΄». Ἡ καλαισθητὴ αὐτὴ καὶ ἐπιμελημένη ἔκδοση ἀριθμεῖ 89 σελίδες, ἀρχίζει κατὰ πρότον με τόν: «Πρόλογο» (σ. 5-6) τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Ἱερωνύμου τοῦ Β΄, ὁ ὅποιος γιὰ τὴν χρησιμότητα τοῦ παρόντος πονήματος γράφει χαρακτηριστικὰ τὰ ἐξῆς: «ἔρχεται νὰ συμβάλλει στὴ διαλεύκανση πολλῶν πλευρῶν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς Θεολογίας τοῦ μοναχισμοῦ, νὰ ἀπαντήσῃ σὲ πολλὰς κριτικῶν πνεύματος ἀπορίες με βάση ἐπιστημονικὰ κριτήρια καὶ νὰ ρίξῃ ἄπλετο φῶς στο θέμα τῆς συμβολῆς τοῦ μοναχισμοῦ στὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας». Ἀκολουθοῦν, ἐπίσης: «τὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα τοῦ συγγραφέως» (σ. 7-8) καὶ οἱ «γενικὲς παρατηρήσεις περὶ Μοναχισμοῦ» (σ. 9-10), οἱ ὅποιες πληροφοροῦν τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὸ ἰδεῶδες τοῦ Μοναχικοῦ βίου (ἔννοια, σκοπός, ἐρημικὸς ἡσυχασμός, κ.ἄ.). Ἡ παρούσα ἔκδοση διαρθρώνεται σὲ τέσσερα μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος, ποῦ εἶναι ἀφιερωμένο

στην: «προέλευση, ἐξέλιξη καὶ ἀποστολὴ τοῦ Μοναχισμοῦ» (σ. 11-14), ὁ συγγραφέας καταγράφει συνοπτικὰ τὴν ἱστορικὴ πορεία (ἱστορικὰ - κοινωνικὰ αἷτια, κ.ἄ.), καθώς καὶ τὶς ἀρχὲς καὶ ἀξίες τῆς μοναχικῆς ἀσκησης. Στὴ συνέχεια, παρουσιάζονται πέντε θεματικὲς ἐνότητες. Στὴν πρώτη, σχολιάζεται «ὁ Ἀναχωρητικὸς Μοναχισμός», ὅπου ἀναφέρονται ἐπιγραμματικὰ οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποι του, π.χ. Παῦλος Θεβαΐδος, Μ. Ἀντώνιος, κ.ἄ. σὲς περιοχὲς τῆς Αἰγύπτου, Παλαιστίνης, κ.λπ. (σ. 15-16). Στὶς ἐπόμενες ἐνότητες γίνεται λόγος γιὰ τὸ «κοινοβιακὸ σύστημα τοῦ Παχωμίου» (σ. 18), γιὰ τὸν «κανονισμὸ τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος – σύνταγμα τοῦ Μ. Βασιλείου» (σ. 24-25), καθώς καὶ γιὰ τὸν «τρόπο πραγμάτωσης τῆς κατὰ Χριστὸν τελείωσης» (σ. 26-28). Τὸ δεύτερο μέρος τιτλοφοροῦμενο ὁ: «Μοναχισμός: φορέας πνευματικότητας, κοινωνικῆς προσφορᾶς καὶ παραγῶν πολιτισμοῦ» (σ. 29), ἀριθμεῖ τρεῖς θεματικὲς ἐνότητες καὶ ἡ πρώτη ἀρχεται με τὴν ἐνότητα «κέντρα παιδείας καὶ πνευματικότητας» (σ. 29-34), ὅπου ἐκτενῶς προβάλλεται ὁ ρόλος καὶ ἡ ἀξία τῶν μοναστηρίων ὡς ἐργαστήρια τῆς πνευματικῆς τελειότητας. Στὶς ὑπόλοιπες δύο ἐνότητες «τὸ 24ωρο τῶν μοναχῶν» (σ. 34-37) καὶ στὴν «εἰδικότερη προσφορὰ τοῦ Μοναχισμοῦ» (σ. 37-42) καταγράφονται οἱ καθημερινὲς ἀσχολίες –πέρα ἀπὸ τὶς πνευματικὲς καὶ λατρευτικὲς ὑποχρεώσεις– ὅπως ἡ γεωργικὴ, ἡ ὑφαντικὴ, ἡ οἰκοδομικὴ, ἡ παραγωγὴ καθαροῦ κεριοῦ, θυμιάματος, κ.λπ., καθώς καὶ ἡ ἐν γένει προσφορὰ τοῦ ὀρθόδοξου Μοναχισμοῦ, ὅπως ἡ διαφύλαξη τῶν ὀρθοδόξων παραδόσεων, ἡ διάσωση καὶ διατή-

ρηση τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ καὶ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἡ φροντίδα καὶ προστασία τοῦ οἰκολογικοῦ συστήματος, ἡ καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξη τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, κ.ἄ. Τὸ τρίτο μέρος ποὺ φέρει τὸν τίτλο: «ἀρνητικὲς κριτικὲς γιὰ τὸν Μοναχισμό» (σ. 43) περιλαμβάνει τρεῖς θεματικὲς ἐνότητες. Ἀρχικὰ, ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὴν «προσπάθεια δυτικοποίησης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ μοναχισμοῦ» (σσ. 44-49), τονίζοντας τὸ ρόλο καὶ τὴ δράση τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, «ὁ ὁποῖος δὲν ἐπέδιδωκε τὴν κατάργηση τῆς Ὁρθοδοξίας, τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὴ μεταρρύθμισή της κατὰ τὰ προτεσταντικὰ καὶ καλβινικὰ πρότυπα». Ἀκολούθως, γίνεται ἀναφορὰ γιὰ τὴν «συκοφάντηση καὶ πολεμικὴ ἐναντίον τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ» (σσ. 49-52), κατὰ τὴν περίοδο τῆς βασιλείας τοῦ Ὁθωνος κ.λπ., καὶ συνάμα παρουσιάζονται τὰ «ἄλλα Ὁρθόδοξα Μοναστικά Κέντρα τῆς Ἀνατολῆς» (σσ. 52-67), ὅπου ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου, Παλαιστίνης, Μ. Ἀσίας, γίνεται ἐπιγραμματικὴ ἀναφορὰ μόνο στὸν Ἁγιορείτικο Μοναχισμό, ἐνῶ διερευνᾶται ἱστορικὰ ἡ πορεία καὶ ἡ ἐξέλιξη τοῦ Μετεωρίτικο Μοναχισμοῦ.

Στὸ τέταρτο καὶ τελευταῖο μέρος ὁ συγγραφέας μὲ τὴν προσωπικὴ του ἐμπειρία καταθέτει ὑπὸ τὸν τίτλο ἡ «ἀντικειμενικὴ προσέγγιση τοῦ Μοναχισμοῦ – κριτικὴ ἀξιολόγησή του», (σσ. 68-73) θέσεις καὶ ἀντιθέσεις, ἀπόψεις καὶ ἰδέες, γύρω ἀπὸ τὴν προσφορά τοῦ Μοναχισμοῦ στὸ κοινωνικὸ γίνεσθαι, γιὰ νὰ σημειώσῃ ὅτι «ὁ Μοναχισμὸς εἶναι δημιουργικὸς παράγων πνευματικότητος καὶ πολιτισμοῦ». Μὲ τὴν ἐκτενέστατη ἑλληνικὴ καὶ ξένη «βιβλιογραφία»

(σσ. 74-77) καὶ τίς «Κυριότερες ἐπιστημονικὲς ἐργασίες καὶ δημοσιεύματα τοῦ ἰδίου» (σσ. 78-86), (καθὼς καὶ μὲ ἓνα ἐκτενὲς βιογραφικὸ, σσ. 87-89 τοῦ συγγραφέα) ὀλοκληρώνεται ἡ παροῦσα ἔκδοσις. Τὸ βιβλίον διανθίζεται μὲ τίς ἐνθετες φωτογραφίες (σσ. 17, 19-23, 54-57, 60, 62) τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας, τῶν Μονῶν τῆς Αἰγύπτου, τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τῶν Μετεώρων, καθὼς καὶ μὲ Χάρτες, τοποθεσίες, κ.ἄ. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ φωτογραφικὸ στιγμιότυπο (σ. 22) τοῦ καθηγητοῦ κ. Κρικῶνης μὲ ὀρθόδοξους μοναχοὺς στὴν Ἱ. Μ. Ἁγίου Ἀντωνίου στὴν Αἴγυπτο. Ὁ ἀειθαλὴς καθηγητὴς εἶχε τὴν εὐκαιρία ὄχι μόνο μὲ τὴν ἐπίσκεψή του αὐτῆ στὴν Αἴγυπτο, ἀλλὰ καὶ παλαιότερα νὰ ἐπισκεφθεῖ, νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ μελετήσῃ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, τόπους καὶ μέρη ἁγιόπτος, προσευχῆς καὶ ἀσκήσεως καὶ μὲ ἐπιστημονικὴ προσέγγιση νὰ ἀναδείξῃ τίς μεγάλες μορφὲς τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ πολὺχρονη πανεπιστημιακὴ διδακτικὴ του πείρα, τὸ πλούσιο συγγραφικὸ του ἔργο, ἡ ἄρτια ἐπιστημονικὴ θεολογικὴ του κατάρτιση, ἡ πολὺχρονη συμμετοχὴ του σὲ ἐπιστημονικὲς ἐπιτροπὲς τόσο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅσο καὶ ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, τὸν καθιστοῦν πρόσωπο διεθνοῦς κύρους γιὰ τὰ θεολογικὰ γράμματα.

Ὁ Ἄρχων Ἀκτουάριος τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριαρχείου, Καθηγητὴς κ. Κρικῶνης μὲ τὴν παροῦσα ἐργασία του προσφέρει μιὰ γενικὴ, ἀλλὰ ἐμπεριστατωμένη ἀποψη γιὰ τὸν Ὁρθόδοξο Μοναχισμό καὶ ἀποτελεῖ σημαντικὴ πνευματικὴ ὠφέλεια γιὰ τὸν ἀναγνώστη. Τοῦ ὀφείλονται εὐχαριστίες γιὰ τίς ὥραϊες

πνευματικές δημιουργίες του. Εδχόμεστε με τη δύναμη και τη χάρη του Τριαδικού Θεού να συνεχίσει ἀπρόσκοπα να προσφέρει τις υπηρεσίες του τόσο στο χώρο της Θεολογικής Ἐπιστήμης, όσο και στο χώρο της Ἐκκλησίας.

Δημήτριος Ἰ. Τσιανικλίδης
Δρ. Θ. - Νομικός

Β. Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι*, τόμος Β', ἐκδ. ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2010, σσ. 936

Τὸ 1977 καὶ 1978 ὁ καθηγητὴς κ. Β. Θ. Σταυρίδης δημοσίευσε τὸ πολυσέλιδο ἔργο του *Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι 1860 - σήμερον*, τ. 1-3, ἐκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τὸ ὁποῖο ἀνατυπώθηκε καὶ πάλιν στὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Πρόκειται γιὰ τὸν πρῶτο τόμο. Στὴν παροῦσα ἔκδοσις ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ ἐπιτυχῶς νὰ συνεχίσει τὰ ἀφορῶντα στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὴν ἱστορία του, παλαιότερη καὶ σύγχρονη. Ἀρχικῶς, καὶ ὑπὸ τύπον εἰσαγωγῆς, ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης δημοσιεύει *κατάλογο τῶν ἐπισκόπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου*, ἡ ἐξέλιξις του ἐπὶ 1600 ἔτη, θεσμὸς ποὺ ἐκφράζει τὴν Ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς, μέσῳ αὐτῆς, ἡ Ἐκκλησία ἐκλέγει Ἐπισκόπους καὶ σὲ κάθε περίπτωσι μεριμνᾷ γιὰ τὴν ἐπίλυσις θεμάτων ποὺ τὴν ἀπασχολοῦν, πάντοτε, ἐννοεῖται, μετὰ τὴν συνλεύσει τῶν ἐπισκόπων. Ἄλλωστε ὁ συνοδικὸς θεσμὸς εἶχε ἀπασχολήσει καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν τὸν κ. Β. Θ. Σταυρίδη, ποὺ συνέγραψε εἰδικὴ μονογραφία ἐπ' αὐτοῦ.

Στὴν ἐνότητα ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης συμπληρῶνει τὸν γνωστὸ πο-

λύτιμο κατάλογο τῶν ἐπισκόπων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ποὺ συνέταξε ὁ Μιλήτιος Αἰμιλιανὸς Τσακόπουλος (1915-1985) καὶ ὁ ὁποῖος κάλυπτε τὴν μακρὰ περίοδο 1801-1963. Οἱ κατάλογοι τοῦ καθηγητοῦ κ. Β. Θ. Σταυρίδη καλύπτουν τὴν περίοδο 1963-1995, καὶ στηρίζονται στοὺς σχετικὸς κώδικες τοῦ ἀρχειοφυλακίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Στὴν τέταρτη ἐνότητα ὁ συγγραφέας μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὴν *ἀσθεντία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*: ἀναγράφονται τὰ πρῶτα ἐπιτεύγματα, ἡ πνευματικὴ καὶ διοικητικὴ δικαιοδοσία στὴν ἐκκλησιαστικὴ περιοχὴ τοῦ Πατριαρχείου, ὁ Οἰκουμενικὸς εἶναι *primus inter pares*, ὁ πρῶτος ἐναντι τῶν ἄλλων προκαθημένων τῆς σύνολης Ὁρθοδοξίας. Πρόκειται γιὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα καθοριζόμενα ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴν Συνόδον, ἀλλὰ καὶ πρωτοβουλίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στὴν σχέσις Ὁρθοδόξων μετὰ ἄλλους Χριστιανούς.

Ἡ πέμπτη ἐνότητα τιτλοφορεῖται *Ἁγιοὶ Ἀρχιεπίσκοποι καὶ Πατριάρχαι ΚΠόλεως. Τὸ Προσκύνημα τῶν Ὀφφικιάλων. Μονογραφία*. Ὁ λόγος ἐδῶ εἶναι γιὰ τὸν καθιερωμένο, μετὰ συνοδικὴ ἀπόφασιν τῆς 19 Νοεμ. 1991, ἑορτασμὸ τῆς μνήμης τῶν Πατριαρχῶν ΚΠόλεως, τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τῆς Πάσχα. Τὴν ἴδια ἡμέρα, οἱ Ὀφφικίαλοι τοῦ Πατριαρχείου μετὰ τὴν Ἀδελφότητά τους «Παναγία ἡ Παμμακάριστος» ἐπισκέπτονται προσκυνηματικῶς τὸ Πατριαρχεῖο. Ὁ συγγραφέας ἐδῶ ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ δώσει βιογραφικὰ στοιχεῖα Ἁγίων Πατριαρχῶν.

Ἡ ἐνότητα ποὺ ἀκολουθεῖ ἀναφέρεται στὸ *Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον*. Οἱ-

κουμενικοί Πατριάρχαι (κατ' ἐπιλογὴν 13). Οἱ ἐπιλεγμένοι δεκατρεῖς Οἰκουμενικοί Πατριάρχαι ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Στάχυν Ἀπόστολον (38-54) καὶ κλείει ὁ κατάλογός τους μὲ τὸν Α.Π.Θ. τὸν κ. Βαρθολομαῖο τὸν Α'. Ὁ συγγραφέας καταγράφει περιληπτικῶς τὰ βιογραφικὰ ἐνὸς ἐκάστου τῶν δεκατριῶν πὺ τοποθετοῦνται στὴν ἐποχὴ τους, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, βυζαντινοὺς καὶ νεώτερους χρόνους, ἤτοι τὴν Ὀθωνοκρατία καὶ τὴν Τουρκικὴ Δημοκρατία. Μεταξὺ αὐτῶν βιογραφοῦνται οἱ Ἰωάννης Α' ὁ Χρυσόστομος, Φώτιος Α', ὁ Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, ὁ Γεννάδιος Β' ὁ Σχολάριος, ὁ Κύριλλος Α' ὁ Λούκαρις, ὁ Ἰωακείμ Γ', ὁ Φώτιος Β', ὁ Ἀθηνάγορας, ὁ Βαρθολομαῖος Α'. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἐνότητα τιτλοφορουμένη *Οἱ ἀπὸ Θεσσαλονίκης Πατριάρχαι ΚΠόλεως μετὰ τὴν Ἄλωσιν (ΙΕ' αἰ. - Κ' αἰῶνες)*. Ὁ συγγραφέας ἀπαριθμεῖ ἐπτά Πατριάρχες ἀπὸ Θεσσαλονίκης μὲ πρῶτον τὸν Νήφωνα Β' (Θεσσαλονίκης 1482-1486) καὶ τελευταῖο (ἔβδομο) τὸν Ἰωακείμ Γ' τὸν Πάνυ (Θεσσαλονίκης 1874-1878). Ἀναγράφεται ἡ δράσις τους καὶ τὰ βιβλιογραφικὰ γιὰ ἕνα ἕκαστον.

Στὴν ἐνότητα *Ἐπισκέψεις Πατριαρχῶν εἰς τὰς Παρευξινίους Χώρας* ὁ καθηγητὴς κ. Β. Θ. Σταυρίδης καταγράφει ἐκείνους τοὺς Πατριάρχες πὺ ἐξῆλθον τῆς Κπόλεως καὶ ἀπαριθμεῖ τὸν Ἰωσήφ Β' (1416-1439) πὺ ἠγήθη τῶν ἀνατολικῶν στὴν σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας, τὸν Ἰερεμία Β' τὸν Τρανὸ πὺ μετέβη στὴν Μόσχα γιὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας σὲ Πατριαρχεῖο, τὸν Προῦσις Δωρόθεο, τοποτηρητὴ τοῦ Θρόνου (1918-1921), τὸν Χαλκηδόνος Μάξιμο Ε'

(1946-1948), τὸν Ἀθηνάγορα (1948-1972), τὸν Δημήτριον (1972-1991), τὸν Βαρθολομαῖο (1991-). *Οἱ σχέσεις τῆς Ἱ. Μ. Προδρομοῦ τῶν Σερρῶν μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης* δίδουν τὴν ἀφορμὴν στὸ συγγραφέα νὰ καταγράψει τοὺς ἕξι μητροπολίτες Σερρῶν, μὲ πρῶτον τὸν Μανασσῆ (1491-1497) καὶ τελευταῖο τὸν Γρηγόριον Ζ' Ζερβουδάκη (1923-1924), πὺ ἀνῆλθον στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον. Δίδεται, ὡσαύτως, ἡ εὐκαιρία στὸν συγγραφέα νὰ γράψει γιὰ τὸν Γεννάδιο Β' Σχολάριον πὺ μετὰ τὴν παραίτησίν του (1456), ἀπὸ τὸ 1457 ὡς τὸν θάνατό του (1472;), παρέμεινε στὴν μονὴ αὐτὴν, ὅπου συνέγραψε διάφορα ἔργα θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικά. Γράφει, ἐπίσης, ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης γιὰ τοὺς ἐννέα μητροπολίτες Σερρῶν πὺ φοίτησαν στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης καὶ ἄλλους Χαλκίτες συνδεομένους μὲ τὴν Μητρόπολιν Σερρῶν καὶ τὴν Μονὴν τοῦ Τιμίου Προδρομοῦ. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ ἡ ἐνότητα ὅπου ἐξετάζονται δύο *Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι ἀπὸ Ἀμερικῆς*, ἤτοι ὁ Μελέτιος Μεταξάκης (1921-1923) καὶ ὁ Ἀθηνάγορας Σταύρου (1938-1972), οἱ ὅποιοι βιογραφοῦνται ἐπαρκῶς καὶ δίδεται ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὸν καθένα.

Ὁ συγγραφέας γράφει στὴν ἐπόμενη ἐνότητα γιὰ τοὺς *Σχολάζοντες Πατριάρχες, ὁ Κπόλεως Μάξιμος Ε' (1897-1972), Περὶ σχολαζόντων Πατριαρχῶν*. Τὸ κείμενο γιὰ τοὺς σχολάζοντες Πατριάρχες γράφηκε μᾶλλον ἀπὸ τὸν Μάξιμο Ε' Βαποριζῆ, πὺ πέθανε ὡς σχολάζων Πατριάρχης Κπόλεως (1946-1948 / 1948-1972) μετὰ ἀπὸ μακρὰ θητεία σὲ διάφορες θέσεις τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ κείμε-

νο αναφέρεται στο τυπικό πού ακολουθοῦν οἱ σχολάζοντες Πατριάρχες, ὅπως οἱ ἐπισκέψεις τους σὸν Πατριαρχεῦντα, σὴν δεξίωση, σὶς ἱερουργίες τους, σὴν συντήρησή τους κ.λπ. Ὁ ἐπισκέπτης τῆς Ἱ. Μ. Ζωοδόχου Πηγῆς (Βαλουκλῆ) βλέπει ἀσφαλῶς τοὺς τάφους τῶν Πατριαρχῶν, τοὺς ὁποίους καταγράφει ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης (Ἔνθιμος Ε΄ 1841-1842 καὶ ἄλλοι ἐν συνόλῳ δέκα τέσσερις μὲ τελευταῖο αὐτὸν τοῦ Δημητρίου 1972-1991). Καταγράφει, ἐπίσης, τοὺς τάφους τεσσάρων πατριαρχῶν σὸν ναὸ τῶν Ταξιαρχῶν σὸ Μέγα Ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου, σὸ Κανδυλὶ σὸν ναὸ τῆς Μεταμορφώσεως δύο, σὴν Ἀντιγόνη τῶν Πργκηποννήσων, σὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, σὴν Χάλκη σὴν Ἱ. Μ. Ἀγίας Τριάδος, σὴν Ἱ. Μ. Καμαριωτίσσης, σὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, σὴν Μονὴ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κρημοῦ, σὴν Πρίγκηπο σὴν Ἱ. Μ. Μεταμορφώσεως, σὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου. Σὴν Κπολη, γράφει ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης γιὰ τοὺς τόπους ταφῆς Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων, ὅπως ὁ Θεοφάνης Γ΄ (1608-1644).

Στὸ Δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγραφέας γράφει γιὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη Α΄ Χρυσόστομο καὶ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὸν Φῶτιο Α΄ τὸν Ὁμολογητῆ, τὸν ἱερὸ Φῶτιο Α΄ καὶ τὴν Ἱ. Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Βιογραφοῦνται οἱ ἄγιοι καὶ ἀναφέρεται ὡς ἰδρυτῆς τῆς Ἱ. Μ. Ἀγίας Τριάδος σὴν Χάλκη ὁ ἱερεὺς Φῶτιος, Πατριάρχης Κπόλεως (857-867, 877-886), τὸν ὁποῖο ὁ πρῶτος σχολάρχης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης Κ. Τυπάλδος (1795-1867) ἀνεκέρηξε πάτρωνα καὶ προστάτη τῆς. Ἀξιες μνείας εἶναι οἱ διατριβὲς πού

ἐγράφησαν σὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ἀπὸ τὸ 1885 ἕως τὸ 1954, ἕξι σὸν ἀριθμὸ, μὲ θέμα τὸν ἱερὸν Φῶτιον καὶ 32 μὲ συναφὲς θέμα.

Ἀκολουθοῦν οἱ βιογραφήσεις τῶν Πατριαρχῶν Δοσιθέου (1189-1191) καὶ Σωφρονίου Γ΄ (1863-1866) εἶτα Ἀλεξανδρείας (1870-1899). Ὁ Δοσίθεος εἶχε διατελέσει Πατριάρχης Ἱεροσολύμων (ante 1187), ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἡ Ἱερουσαλὴμ κατελήμφθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν τοῦ Σαλαχεδδίν (1187), ἦταν φίλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου Β΄ Ἀγγέλου (1185-1195), ὁ ὁποῖος ἐνήγησε γιὰ τὴν μετάθεσή του σὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνο. Ὁ Σωφρόνιος ὡς Πατριάρχης, ἀπὸ Ἀμασείας, χειρίσθηκε τὸ ζήτημα τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν, μερίμνησε γιὰ τὴν εὐρυθμὴ λειτουργία τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἴδρυσε τὴν Κεντρικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀφῆκε τὴν διοίκηση τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἐπτανήσου σὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἰονίων νήσων μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῆς πατριαρχίας του συνεστήθη ἡ Διαφωτιστικὴ Ἐπιτροπὴ (24 Φεβρ. 1864) γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, ἀλλὰ καὶ ἀντιμετώπισε, ὅσο μπορούσε, τὸ μοναστηριακὸ ζήτημα πού δημιούργησε ὁ ἡγεμὼν τῆς Ρουμανίας Κούζα (1859-1866) μὲ τὴν κατάσχεση τῶν μοναστηριακῶν γαιῶν. Ὁ καθηγ. Κ. Β. Θ. Σταυρίδης ἀσολήθηκε, ἀκόμη, καὶ μὲ τὴν κατάσταση τῶν θεολογικῶν κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰωακείμ Γ΄. Εἰδικότερον σὴν ἐνότητα αὐτὴν βιογραφεῖται ὁ ἀοιδίμος Πατριάρχης, καταγράφεται ἡ μέριμνά του γιὰ τὴν παιδεία του ὡς Βάρνης καὶ ἔπειτα ὡς Θεσσαλονίκης καὶ μετὰ τὴν ἐκλογή του ὡς Πατριάρχης ἡ φροντίδα του γιὰ τὴν Θεολο-

γική Σχολή τῆς Χαλκῆς, τὴν Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή, ἡ κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνέγερσος τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκῆς, ἡ ἀνασῦστασις τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς ἹΑλθθείας, κατόπιν Ἐκκλησιαστικῆς ἹΑλθθείας, ἡ καθιέρωσις τοῦ θεσμοῦ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐπιτρόπου τῶν ὀρθοδόξων σχολείων, ἡ συγκρότησις ἐκπαιδευτικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀδελφότητος, ἡ ἀμέριστη ὑποστήριξις τοῦ πρὸς τὸν περιώνυμον Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον Κπόλεως καὶ πρὸς τὴν δημοτικὴν σχολὴν τοῦ Φαναρίου (Μαράσλειος Σχολή, 1901) κ.ἄ.

Ἐξέχως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ μελέτη τοῦ συγγραφέα γιὰ τὸν Δωρόθεο Μαρμέλην, μητροπολίτην Προύσης, τοποτηρητὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κατὰ τὴν κρίσιμην περίοδον 1918-1921, ὁ ὁποῖος ὑπῆρέτησε τὸν Θρόνον ἀπὸ διαφόρων θέσεις ὡς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐν μητροπόλει Προύσης τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1908. Τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου ἀναδείχθη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918 μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Γερμανοῦ Ε΄. Στὴν ἐνόπτηα πού ἀκολουθεῖ ὁ συγγραφέας γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ παρακολουθεῖ τὴν πορείαν τοῦ βίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Μελετίου Δ΄ Μεταξάκη (1921-1923): τὴν σπουδὴν τοῦ ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Παναγίου Τάφου στὰ Ἱεροσόλυμα (1889), τὴν μετάβασίν τοῦ ἐν τῇ Ἀντιόχεια (1892), συνοδεύοντας τὸν θεῖον τοῦ Σπυρίδωνα πού ἀνῆλθε ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς Ἀντιόχειας, τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἐν τῇ Ἱεροσόλυμα ὅπου ἀνέλαβε διάφορα ἀξιώματα ἐν τῇ διοίκησιν τοῦ Πατριαρχείου, τὴν ἐκλογὴν τοῦ ὡς Κιτίου (Μάρτιος 1910), καὶ αὐτὴν ὡς Ἀθηνῶν (Φεβρ. 1918), τὸν ἐξαναγκασμόν τοῦ νὰ ἐγκαταλείψει τὴν θέσιν τοῦ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ

Νοεμβρίου 1920 καὶ τὴν μετάβασίν τοῦ ἐν τῇ Ἀμερικῇ, ἀπὸ ὅπου ἐκλήθη νὰ ἀνέλθῃ ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ τὴν 25 Νοεμβρίου 1921, ὅπου παρέμεινε ὡς τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1923, ἐν μέσῳ τῆς δραματικῆς καταστάσεως πού δημιουργήθη μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν Καταστροφὴν. Ἡ πορεία τοῦ συνεχίσθη ἐν τῇ Ἀλεξάνδρεια, τὸν θρόνον τῆς ὁποίας ἐκλείσεν ἀπὸ τὴν 20 Μαΐου 1926 ὡς τὸν θάνατόν τοῦ τὴν 28 Ἰουλίου 1935. Ἦταν μόλις 64 ἐτῶν. Οἱ μελέται πού ἀκολουθοῦν θέματα τοῦ ἔχον τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχον Φώτιον Β΄ τὸν Μανιάτην (16 Νοεμβρ. 1784 γέννησις - 19 Δεκ. 1935), ὁ ὁποῖος ἀνῆλθε ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1929, ὅπου παρέμεινε ὡς τὸν θάνατόν τοῦ. Κατὰ τὸν συγγραφέα χειρίσθη μετὰ ἐπιτυχίαν τὰ ζητήματα τοῦ Θρόνου σὲ κρίσιμην περίοδον, μολοντί πύτυχε νὰ ἴδῃ τὴν βελτίωσιν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Ἀπὸ τὰ μείζονα θέματα τοῦ θρόνου ἦταν τὸ Δωδεκανησιακόν, λόγῳ τῶν σχεδίων τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως γιὰ τὴν παροχὴν τοῦ αὐτοκεφάλου ἐν τῇ ἐκεῖ Ἐκκλησίᾳ γιὰ τὸ ὁποῖον ὁ Φώτιος θεωροῦσε ἀπαραίτητη τὴν ἐκφρασὴν τῆς βουλήσεως τῶν Δωδεκανησίων. Συνεβῆλε ἐν τῇ λύσει τοῦ λεγομένου ἀντιοχειακοῦ ζητήματος μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἀντιοχειακοῦ Ἀλεξάνδρου (1931), προώθησε τὴν λύσιν τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, ἐργάσθη γιὰ τὴν σύγκλησιν Πανορθοδόξου συνεδρίου τὸν Ἰούνιον τοῦ 1932 ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει πού τελικῶς ἀναβλήθη, ῥυθμίσει τὴν ὑπαγωγὴν τῶν Ρώσων Ὀρθοδόξων τῆς Δυτ. Ἐδρῶπος ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ (1931) πού ἡ Ἐκκλησία τοῦ κατέστη αὐτόνομος τὸ 1965. Πέτυχε τὴν εἰρήνην τῆς ὁμογένειας τῶν Η.Π.Α.

πού είχε διαιρεθεῖ σὲ βασιλικούς καὶ βενιζελικούς, διοργάνωσε τὶς ἐκκλησίες Λατβείας καὶ πάσης Λεττονίας καὶ Αὐστραλίας, ἄρχισε θεολογικὸ διάλογο μὲ τοὺς Ἀγγλικανούς κ.ἄ. Ἀκολούθως ὁ συγγραφέας δημοσιεύει τὸν *Κανονισμό τῆς ἐν Χάλκῃ Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Βιβλιοθήκης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας* πού ψηφίσθηκε ἀπὸ τὴν Ἱ. Σύνοδο τὴν 10 Σεπτ. 1940 ἐπὶ πατριαρχείας Βενιαμὶν (1936-1946). Οἱ ὑπ' ἀριθμ. 12-15 ἐνόητες τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Β. Θ. Σταυρίδη ἀντικείμενο ἔχουν τὸν Πατριάρχῃ Ἀθηνᾶγορα. Στὴν ὑπ' ἀριθμ. 12 ὁ συγγραφέας ἔχει συγκεντρώσει τὰ βιβλιογραφικὰ δεδομένα γιὰ τὴν συγγραφὴ μίας βιογραφίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶγορου, τὴν ὁποία, σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, σχολιάζει καὶ διορθώνει. Στὴν ὑπ' ἀριθμ. 13 καταγράφεται λεπτομερῶς ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀθηνᾶγορου: γέννησι τὸ 1886 στὸ Βασιλικὸ τῆς Ἡπείρου, σπουδὲς στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἀρχιδιάκονος τοῦ Πελαγονίας Στεφάνου (1910), διάκονος τοῦ Ἀθηνῶν Μελετίου Μεταξάκη (1919), ἐκλογή του ὡς Κερκύρας καὶ Παξῶν (16 Δεκ. 1922), Ἀμερικῆς (12 Αὐγ. 1930), ἐκλογή του στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον (1 Νοεμβρ. 1948). Ὁ συγγραφέας ἄλλοτε συνοπτικῶς καὶ ἄλλοτε ἀναλυτικῶς περιγράφει τὸ ἔργον τοῦ Ἀθηνᾶγορου ὡς ἀρχιδιακόνου, μητροπολίτου, Πατριάρχου καὶ σὲ ἰδιαίτη ἐνόητα τιλοφορομένη *Ἐπίλογος εἰς τὴν συγγραφὴν βιογραφίας τοῦ Πατριάρχου Ἀθηνᾶγορου* καταθέτει προσωπικὰ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν γνωριμία του μὲ τὸν Πατριάρχῃ καὶ συζητήσεις μαζί του πού ἀφοροῦσαν τὴν ἐπιθυμία

του νὰ συγγράφει ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης τὴν βιογραφία του. Στὴν ἴδια ἐνόητα ὁ συγγραφέας γράφει γιὰ τὸν τόμο πού ἀφιέρωσε ἡ Ἑταιρεία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν στὸν Ἀθηνᾶγορα, στὴν ὁποία συνεργάσθηκαν γνωστοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἡπειρώτες, λόγιοι, ὡς οἱ καθηγητὲς Ἰω. Ἀναστασίου, Κ. Φράγκος, ὁ Λήμνου Βασίλειος Ἀτέσης, ὁ Κερκύρας καὶ Παξῶν Ἀναστάσιος, ὁ Σουηδίας Παῦλος, ὁ Βασ. Βασιλειάδης, ὁ Αὐστραλίας Στυλιανός, ὁ Φιλαδελφείας Βαρθολομαῖος (νῦν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης), ὁ παλαιὸς Μακεδονομάχος Γεώργιος Μόδης, ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Πελαγονίας κ.ἄ. Ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης παρατηρεῖ ὅτι ἴσως ὁ τόμος εἶναι μονομερής, καθὼς οἱ συνεργάτες του ἦσαν φίλα πρὸς τὸν Ἀθηνᾶγορα προσκείμενοι καὶ «ὅτι ἐσκεμμένως πιθανῶς δὲν προσεκλήθησαν νὰ συνεργασθοῦν πρόσωπα ἐγνωσμένης ἀκεραιότητος ἀκαδημαϊκῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς, ἀλλὰ κρίνοντα αὐστηρῶς τὸν Πατριάρχῃν».

Ἀκολούθως ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης γράφει γιὰ τὸν διάδοχο τοῦ Ἀθηνᾶγορου Δημήτριον Παπαδόπουλο (1972-1991), ὅπου ἀδρομερῶς παρουσιάζεται ἡ προσωπικότητα τοῦ Πατριάρχου συνοδευμένη ἀπὸ βιβλιογραφία. Οἱ δύο ἐνόητες ὑπ' ἀριθμ. 17 καὶ 18 πού ἀκολουθοῦν εἶναι ἀφιερωμένες στὸν νῦν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ Βαρθολομαῖο Α', ὅπου καταγράφονται βιογραφικὰ του, ἡ πορεία του στὸ Πατριαρχεῖο, μέχρι τὴν ἀνάρρησή του στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον, οἱ ποικίλες δραστηριότητες καὶ δράσεις του ἐντὸς τοῦ Πατριαρχείου, στὸ ἐξωτερικόν, στὶς σχέσεις του μὲ τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες, οἱ ἐκφράσεις τιμῶν πρὸς αὐτὸν κ.λπ. Ἡ ὑπ' ἀριθμ. 19 ἀναφέρεται

σὸν χαρακτήρα τῶν Ἱερῶν Ἀποδημιῶν τῶν Πατριαρχῶν, ὁ χαρακτήρας τους καὶ ἡ στόχευσή τους. Μεταξὺ τῶν πρωτοβουλιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου συγκαταριθμεῖται ἡ ἐπίσημη ὑποδοχὴ στὸ Φανάρι τῶν ἱερῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου Χρυσσοστόμου, τὰ ὁποῖα ἐκόμισε ὁ Πατριάρχης τὴν 27 Νοεμβρίου 2004.

Καταγράφονται τὰ τῆς ἀφίξεως καὶ ὑποδοχῆς στὸ Φανάρι, ἡ Δοξολογικὴ Δέηση, τὸ τελετουργικὸ μὲ ἐπίκεντρο τὰ ἱερὰ λείψανα κατὰ τὴν θρονικὴ ἐορτή, ἡ εὐχὴ τῆς ἀνακομιδῆς, τὰ ἀπολυτικά πού συνέθεσε γιὰ τὴν περίστασι ὁ μητροπολίτης Πέργης Εὐάγγελος κ.ἄ.

Ἐο συγγραφέας στὶς ἐπόμενες ἐνότητες τοῦ βιβλίου του δημοσιεύει τρεῖς ὁμιλίαι τοῦ ἐνώπιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀφορᾶ σὲ πρωτοβουλίες του γιὰ τὴν ἀριστερὴν διοίκηση τοῦ Πατριαρχείου, πνευματικὴ καὶ οἰκουμενικὴ, ἡ δὲ δευτέρη στὸ πνευματικὸ νόημα τῆς προσευχῆς, τὴν ὁποία καὶ κατακλείει μὲ ποίημα πού συνέθεσε ἡ Α. Θ. Παναγιώτης, ὅταν φοιτοῦσε στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, μὲ τίτλο *Ἡ Προσευχὴ τοῦ Ταπεινοῦ* (14.11.1954). Ἡ τρίτη ὁμιλία τοῦ κ. Β. Θ. Σταυρίδη ἐκφωνήθηκε στὴν 1 τοῦ Νέου ἔτους 2006, ὅπου ὁ συγγραφέας περιγράφει ὀρισμένες ἀπὸ τὶς σημαντικὲς πρωτοβουλίες τῆς Α. Θ. Παναγιώτης καὶ συμβάντα ἐκκλησιαστικὰ τὴν περίοδο 1991-2006, ὅπως ἡ Ἱερὰ Διυρημένη Σύνοδος διὰ τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν ζήτημα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, Σαμπεζύ, Γενεύη, 17 Μαΐου 2006, ἡ ὁποία κήρυξε τὸν θρόνον τῆς Κύπρου ἐν χρεῖα καὶ κατέληξε, τὸν Νοέμβριον τοῦ ἴδιου ἔτους, στὴν ἐκλογή τοῦ Πάφου

Χρυσσοστόμου. Παρόμοια ἦταν ἡ προσφώνηση τοῦ κ. Β. Θ. Σταυρίδη πρὸς τὴν Α.Θ.Π. τὸν κ. Βαρθολομαῖο τὸν Ἀ' τὴν πρώτην τοῦ 2008, ὅπου ἀνεφέρθησαν οἱ σημαντικώτατες ἐκδηλώσεις στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τὸ 2007, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ διεθνὲς ἐπιστημονικὸ συμπόσιο γιὰ τὴν 1600ῃ ἐπέτειο ἀπὸ τὴν Κοίμηση τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Κπόλεως (407-2007). Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴν ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης καταγράφει τὶς διατριβὲς τῶν τελειοδιδασκῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης τῆς περιόδου 1844-1971 μὲ ἀντικείμενον τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσσοστόμο, ἐν συνόλῳ 28. Οἱ δύο τελευταῖες ἐνότητες τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Β.Θ. Σταυρίδη εἶναι ἀφιερωμένες σὲ δύο Πατριάρχες ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Παρθένιο Γ' Κοινίδη (1987-1996), ἀπόφοιτο τῆς Χάλκης τὸ 1939, μὲ τὸν ὁποῖο συνεδέθη ὁ συγγραφέας, ἀπόφοιτος, ὁ ἴδιος, τοῦ ἔτους 1947 καὶ τὸν Δαμιανὸ Πατριάρχην Ἱεροσολύμων (1897-1931).

Στὸ τρίτο μέρος τιτλοφορούμενο *Κύριον Μέρος Γ' - Βιβλιοκρισίαι* ὁ καθηγητὴς κ. Β. Θ. Σταυρίδης δημοσιεύει βιβλιοκρισίες πού συνέταξε σὲ βιβλία πού ἐγράφησαν γιὰ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ὅπως τῶν Εὐδ. Λέκκου, *Πανόγραμμα 20 αἰῶνων Χριστιανισμοῦ* (2000), Μ. Γεδεῶν, *Πατριαρχικοὶ Πίνακες* (ἐκδ. Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, 1996 - ἐπιμ. Νικ. Λυκ. Φοροπούλου), Ἀπ. Γλαβίνα, *Πατριαρχικὰ Ἀνάλεκτα* (2002), Steven Runciman, *The Great Church in Captivity* (1968) καὶ ἄλλες. Ὁ κ. Β. Θ. Σταυρίδης παρουσιάζει, σχολιάζει καὶ κρίνει ἐν συνόλῳ 36

μονογραφίες και τόμους, σχέση έχουσες με την ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Στο παράρτημα, πού κλείνει το ὄγκωδες ἔργο του κ. Β. Θ. Σταυρίδη, δημοσιεύονται Κατάλογος Πατριαρχῶν, Ἡμερολόγιο τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου τοῦ ἔτους 2009, τὰ σχετικά μὲ τὸ Συμπόσιο *Οἱ ἀνά τὸν κόσμον ὀφφικιάλοι τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τὸ Οἴκουμ. Πατριαρχεῖο* (25 Μαΐου 2008), Κατάλογος Κπολιτῶν Ὀφφικιάλων τῆς Μ.Χ.Ε., βιογραφικὸ σημεῖωμα τοῦ συγγραφέως καὶ ἄλλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων φοιτητικὸ κείμενο τοῦ Δημητρίου Ἀρχοντῶνη (νῦν Οἴκουμ. Πατριάρχου), γραμμένο τὸ 1961 καὶ τιτλοφορούμενο *Ὁδηγία πρὸς σύνταξιν θεολογικῶν φοιτητικῶν φροντιστηρίων*.

Μὲ τὸ φοιτητικὸ αὐτὸ κείμενο τοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου κλείνει ὁ ὄγκωδης τόμος τοῦ κ. Β. Θ. Σταυρίδη. Ἔργο, πράγματι, πολύτιμο, καθὼς σὲ αὐτὸ καταγράφεται πλῆθος λεπτομερῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴν νεώτερη καὶ σύγχρονη ἱστορία τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου. Πλεονέκτημα σαφὲς τοῦ τόμου εἶναι ἡ παρεχόμενη πληθωρική βιβλιογραφία γιὰ ἕνα ἕκαστον θέμα. Μειονέκτημά του δύναται νὰ θεωρηθεῖ ἡ ἀλληλοεπικάλυψη στὴν διαπραγμάτευση ὀρισμένων θεμάτων, ὅπως γιὰ παράδειγμα, στὶς βιογραφίες τοῦ Πατριάρχου Μελετίου Μεταξάκη καὶ Ἀθηνάγορου Σταύρου ἢ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου. Ἀναμφισβητήτως, ὡστόσο, πρόκειται γιὰ ἕνα ὄρυκεῖο πληροφοριῶν καὶ δικαίως ὁ συγγραφέας χαρακτηρίζεται ὡς «Πατριαρχολόγος».

Ἀθ. Ε. Καραθανάσης,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ, *Φανάριον, 400 χρόνια*, ἔκδ. Οἴκουμ. Πατριαρχείου, 2001, σελίδες 725. Χαρακτικά.

«Ὁ μετὰ χεῖρας Τόμος ἐκδίδεται χάριν ἐπισημάνσεως καὶ τονισμοῦ τοῦ σημαντικοῦ γεγονότος τῆς συμπληρώσεως τετρακοσίων ἐτῶν παραμονῆς τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου εἰς τὴν ἐν Φαναρίῳ σεπτῆν Καθέδραν αὐτοῦ» (1599/1601-2000).

(ΚΠόλεως Βαρθολομαίου, Πρόλογος, σελίδες 13-14).

Ἡ ἔδρα τοῦ ἐπισκόπου, ἀρχιεπισκόπου καὶ μετέπειτα οἴκουμ. Πατριάρχου ΚΠόλεως μέχρι τοῦ ἔτους 1453 εἶχεν ὡς κέντρον τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, μὲ τὰ συναφῆ πρὸς αὐτὸν συγκροτήματα. Ἐκτὸς τούτου, παρόμοιοι ναοὶ ἐθεωροῦντο καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἁγίας Εἰρήνης (μουσειακός) καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (τέμενος Φατίχ).

Μετὰ τὴν ἄλωσην, τὴν ἔδραν τοῦ πατριαρχείου κατὰ συνέχειαν ἀπετέλεσαν:

(α) ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, 1453-1455

(β) ὁ ναὸς τῆς Παμμακαρίστου, 1455-1587 (τέμενος Φετιέ).

(γ) ὁ ναὸς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου (Κοιμήσεως) τῆς Παραμυθίας, Βλάχ Σαράν, 1587-1597, εἰς ἔρειπώδη κατάστασιν μετὰ τὴν πυρκαϊάν.

(δ) ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Κανάβη, Ξυλόπορτα, 1597-1599/1601. Ἀνεκαινίσθη ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ΚΠόλεως Βαρθολομαίου.

(ε) ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, Φανάριον, 1599/1601-Σήμερον.

ΙΕ'-ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς πέντε μετακομίσεις. Ἐπὶ 400 δὲ καὶ ἄνω ὀλόκληρα χρόνια λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία ΚΠόλεως

συνεκίζει καὶ διανύει τὴν ζώην τῆς μὲ κέ-
τρον τὸ Φανάριον.

Οἱ κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα ἀσκοληθέντες μὲ
τὸ θέμα τῆς ἀκριβοῦς χρονικῆς ἐγκατα-
στάσεως τοῦ πατριαρχείου εἰς τὸ Φανά-
ριον, ἀνάλογα μὲ τὰς εἰς τὰς χεῖρας
αὐτῶν πηγὰς καὶ βοηθήματα, ὁ καθείς
ἐποθεῖ τὴν χρονικὴν ταύτην ἀρχὴν
μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1600-1601. Τὰ τελευ-
ταῖα ὅμως δεδομένα καταβιβάζουν τὸ
ἔτος τοῦτο εἰς τὸ 1599. (Β. Θ. Σταυρίδου,
*Ὁ Συνοδικὸς Θεσμός εἰς τὸ Οἰκουμε-
νικὸν Πατριαρχεῖον*, Θεσσαλονίκη 1986,
σελίδες 402-422).

«Οἱ συνεργασθέντες διὰ τὸν ἀπαρτι-
σμὸν τοῦ μετὰ χεῖρας τόμου διαπρεπεῖς
ἐπιστήμονες ἀναπτύσσουν ἕκαστος ἀπὸ
τῆς σκοπιᾶς τῶν εἰδικῶν ἐρευνῶν καὶ
μελετῶν του τὴν πολύχρονο ἱστορίαν, τὸ
πολυσχιδὲς ἔργον καὶ τὴν οἰκουμενικὴν
καὶ διαχρονικὴν ἀποστολὴν τοῦ Οἰκου-
μενικοῦ Πατριαρχείου» (ΚΠόλεως
Βαρθολομαῖος, αὐτ., σ. 13).

Εἶναι, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ
γράφοντος, 20 τὸν ἀριθμὸν, ἐκ τῶν ὁποί-
ων οἱ 5 ἀναπαύονται ἐν Κυρίῳ. Διατε-
λοῦν κληρικοί, μοναχοί, λαϊκοί, καθηγη-
ται παν/μίων, ἐπιστήμονες καὶ εὐρύτε-
ρον ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, σχεδὸν
ἅπαντες μαθηταὶ καὶ συνάδελφοι τοῦ
ὑποσημειωμένου. Κατὰ σειρὰν ἐμφανί-
σεως:

Σουπδίας Παῦλος, Μενεβίσογλου,
Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων (Χαλκηδό-
νος) Ἀθανάσιος, Παπᾶς
† Μηνᾶς Δ. Χαμουδόπουλος
† Ροδοπόλεως Ἰερώνυμος, Κωνσταντι-
νίδης
† Στέφανος Γερασίμου
† Ἀριστείδης Πασαδαῖος
Ἀθανάσιος Παλιούρας

Πέργης Εὐάγγελος, Γαλάνης
Πρωτοπρ. Γεώργιος Δ. Μεταλλίνος
Κωνσταντῖνος Σβολόπουλος
Πασχάλης Μ. Κιτρομπλίδης
Ἀθανάσιος Ἀγγελόπουλος
Βασίλειος Ν. Ἀναγνωστόπουλος
Ἀρχιμ. Τύχων, Ἡγούμενος Μονῆς
Σταυρονικήτα Ἁγίου Ὁρους Ἀθῶ
Νικόλαος Γρ. Ζαχαρόπουλος
Βασίλειος Θ. Σταυρίδης
† Ἑλβετίας (Ἀδριανουπόλεως) Δαμα-
σκηνός, Παπανδρέου
Ἀυστραλίας Στυλιανός, Χαλκιανάκης
Μ. Πρωτοπρ. Γεώργιος Θ. Τσέτσος
Γρηγόριος Ζιάκας

Ἀπὸ τὰ περιεχόμενα, τὰ 19 ἄρθρα
ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἑλληνικὴν, μὲ τὰς
ἀναλόγους εἰς τὸ τέλος περιλήψεις εἰς
μῖαν τῶν ξένων ἐπιστημονικῶν γλωσ-
σῶν, τὴν ἀγγλικὴν, γαλλικὴν καὶ γερμα-
νικὴν. Ἐνα δὲ εἰς τὴν γαλλικὴν.

Καταγράφονται, ἀναλόγονται καὶ συζη-
τοῦνται κατὰ ἓνα ἐπιστημονικὸν τρόπον,
μὲ τὴν ἀνάλογον βιβλιογραφίαν καὶ τὰς
πηγὰς καὶ μὲ τὰ κείμενα τὰ ἀντικείμενα
τῶν ἐνδιαφερόντων καὶ εἰδικότητων τῶν
συγγραφέων.

Ἀπὸ πλευρᾶς θεολογικῆς, ὁ πατριάρ-
χος χαρακτηρίζει τὰ γραπτὰ ὡς ἐξῆς:
«ἐμπεριστατωμένους καὶ ἀξιοπίστους με-
λέτας» διὰ τὴν κατανόησιν ὁ ἀναγνώστης
τὰς ἐκάστοτε πτυχὰς τῶν εὐθύνων, τῶν
δυσχερειῶν καὶ τῶν προβλημάτων, ἅτινα
ἀντιμετωπίζουν τὸ πατριαρχεῖον καὶ οἱ
ἐργαζόμενοι εἰς αὐτὸ κατὰ τὴν ἐπιτέλει-
σιν τῆς ἀποστολῆς των, πάντοτε σὲ συνάφει-
αν πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἱστορικὰς συγκυ-
ρίας, ἀλλὰ καὶ σὲ σχέσιν πρὸς τὰς ἀν-
θρωπίνους ἀδυναμίας. Ὡς θετικὸν ὅ-
μως ἀντίβαρον τονίζεται ὁ σπουδαῖος
παράγων τῆς Θεῆς Χάριτος!

Ἐπὶ πλέον ὁ τόμος, κατὰ τὸν πατριάρχη, συνιστᾷ καὶ «ἀποτελεῖ μίαν σπουδαίαν συμβολὴν καὶ εἰς τὴν διάλυσιν ὀρισμένων ἐσφαλμένων ἐντυπώσεων καὶ ἀβασίμων πληροφοριῶν», αἱ ὁποῖαι κατὰ καιροὺς διαδίδονται περὶ τοῦ πατριαρχείου, διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐντυπώσεων, ποὺ ἔχουν οἱ μελετηταὶ καὶ διὰ τὸν σχηματισμὸν ἀντικειμενικώτερης καὶ βελτιωμένης περὶ τῶν ὡς ἄνω ἀναγνώσεων.

Τὰ ἀντικείμενα τῶν θεμάτων θὰ ἦτο δυνατόν ὅπως συνοψισθοῦν ὡς ἑξῆς:

Κανονικὸν Δίκαιον

Φανάριον: ὁ κῶρος, χρόνος ἐγκαταστάσεως, ναὸς Ἁγίου Γεωργίου

Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία

Ἐκκλησιαστικὴ Διοργάνωσις

ΚΠολις: Τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας (οἱ πιστοὶ)

Ἑλληνικὴ Διασπορά (καὶ εὐρύτερον)

Ὀφφικίαλοι τῆς ΜΧΕ

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ Μοναχισμὸς

Σχέσεις: Διορθόδοξοι, Διαχριστιανικαί, Διαθρησκευτικαί

Παιδεία τοῦ Γένους, Θεολογικαὶ Σπουδαί

Ἡ ἔκδοσις τοῦ ἔξ 700 καὶ ἄνω σελίδων ἑορταστικοῦ τούτου τόμου (2001/2002) συνέπεσε καὶ μὲ τοὺς ἑορτασμοὺς κατὰ τὸ 2000 ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Κ.Η.Ι.Χρ., τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσεν ἕνα σημαντικὸν σταθμὸν καὶ διὰ τὰς ἀνὰ τὸν κόσμον Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ πλευρᾶς δὲ ὀρθοδόξου, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ διὰ τὴν ἔκδοσιν θεολογικῶν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἔργων, ἐν ἑκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ὁ ὑπὸ μελέτην τόμος. Ἀσφαλῶς θὰ καταλάβῃ καὶ οὗτος τὴν ἀρμόζουσαν περὶ τοῦ

Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μεταξὺ τῶν κλασσικῶν ἔργων θέσιν. Ἡ δὲ ἀνάγνωσις τοῦ τόμου ὑπῆρξε εὐχάριστος καὶ ἐποικοδομητικὴ. Ἴδε:

Β. Θ. Σταυρίδου, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τ. Β', Βιβλιογραφία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Κ' Αἰών, Θεσσαλονίκη: ἔκδ. Κυριακίδη, 2004

Τὸ παρὸν σημείωμα συνιστᾷ μίαν ὀφειλὴν χρέους, ἔστω καὶ ἀργοπορημένην, πρὸς τὴν Μπέτρα ΜΧΕ.

Τρίτη, 8 Νοεμβρίου 2011

Τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν

Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ

Μέγα Ρεῦμα, Βοσπόρου

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης

ΑΘΑΝΑΣΟΥ Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, *Ἡ Βενετία τῶν Ἑλλήνων*, Θεσσαλονίκη: Ἄφοι Κυριακίδη, 2010, σελίδες 647. Εἰκόνες, Φωτογραφία.

Ὁ φιλόστωρ ἀναγνώστης ἀπολαμβάνει τὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς ἔργου καὶ ἐπωφελεῖται ἀπὸ αὐτὴν ὅταν τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν γραφίδα ἑνὸς καταξιωμένου διδασκάλου καὶ συγγραφέως, ἑνὸς ἔργου φέροντος ὅλα τὰ εἰδικὰ γνωρίσματα:

- τῆς ἀντικειμενικότητος,
- τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης,
- τῆς ἀναλόγου χρήσεως τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων,
- τῆς ἐσωτερικῆς ἀλληλοεξαριτήσεως καὶ ἐπιτυχοῦς συνθέσεως τῶν γραφομένων,
- τῆς ἀριτίας χρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου,
- τῆς ποιητικῆς πνοῆς (τοῦ λυρισμοῦ), ἔστω καὶ διὰ μέσου τοῦ πεζοῦ λόγου κ.ἄ.

Με αὐτὰς τὰς σκέψεις ἀρχίζει τὸ παρὸν σημείωμα, ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὸ

γεγονός ἢ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐλεύσεως, τῆς παρουσίας καὶ τῆς δράσεως διὰ μέσου τῶν αἰώνων τοῦ Ἑλληνισμοῦ (τῆς Ὁρθοδοξίας / τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου) εἰς τὴν Βενετίαν.

Εἶναι μία ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ Βυζαντίου (μετὰ τὸ Βυζάντιον), τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας / τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ πλευρᾶς πολιτισμικῆς λάμψεως εἰς τὸν γεωγραφικὸν ἐκεῖνον χώρον, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον. Ἡ Βενετία ὑπῆρξε μία ἀποικία τῶν θεσμῶν τούτων, ὑπὸ τὴν καλὴν ἔννοιαν, μέσα εἰς τὴν ἐλευθέραν Εὐρώπην, ὡσαύτως δὲ καὶ μὲ τὴν παρουσίαν ἐκεῖ καὶ τὸν διορισμὸν ἀπὸ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν πόλιν τῆς Βενετίας τοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας «καὶ προέδρου Βενετίας». Ἡ μητρόπολις αὕτη συνιστᾷ καὶ ὑπῆρξεν ὁ προάγγελος τῆς κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα καὶ μετέπειτα ἀναλόγου ἰδρύσεως καὶ διοργανώσεως τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ θρόνου εἰς τὴν οὕτω γνωριζομένην «διασποράν», τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀμερικὴν, τὴν Ὠκεανίαν (Ἀὐστράλιαν κλπ), Ἀσία, ἐκτὸς τῆς Ἀφρικῆς.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ, σελ. 13-15

ΜΕΡΟΣ Α', Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀδελφότητα Βενετίας, σελίδες 21-187.

Κεφ. 1. Τὸ Ἱστορικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας, (15ος-20ος αἰ.), σελίδες 21-53

2. Ὁ Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ἡ Φλαγγίνειος Σχολή, σελίδες 53-128

3. Τὸ Φιλολογικὸ τῆς Φλαγγινείου, σελίδες 129-187.

ΜΕΡΟΣ Β', Πνευματικὴ Κίνηση καὶ Ζωὴ τῆς Ἀδελφότητος, σελίδες 189-416

Κεφ. 1. Τὰ Πρόσωπα τῆς Λογιωσύνης, σελίδες 189-312

2. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ρητορικὴ, σελίδες 313-416

ΜΕΡΟΣ Γ', Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀδελφότητα Βενετίας: Ρωσία καὶ οἱ Βαλκανικοὶ Λαοὶ (1500-1840), σελίδες 417-466

ΜΕΡΟΣ Δ', Τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο Παλαιόκαπα, σελίδες 467-553

Κεφ. 1. 1-2. Τὸ Ἱστορικὸ τοῦ Κολλεγίου. Οἱ Φοιτητὲς. Πηγὲς καὶ Βοηθήματα (Κατ' ἐπιλογὴν, Σημαντικόν), σελίδες 467-553

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ, σελίδες 555-581

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ, σελίδες 583-647

Τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται εἰς τὰ μέρη Α'-Γ', εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, κατὰ ἓνα ἢ ἄλλον τρόπον, εἰς προγενέστερα ἔργα τοῦ Συγγραφέως, ποὺ εἶχε κατὰ καιροὺς τὸ εὐτύχημα ὅπως τὸ διεξέλθῃ καὶ ἐπωφεληθῇ τὰ μέγιστα ὁ γράφων. Καὶ τέλος:

«Καὶ τέλος, σὸ τέταρτο μέρος τοῦ παρόντος παρουσιάζεται ὑπὸ τύπον μάλιστα προδημοσιεύσεως, τὸ ἱστορικὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Παλαιόκαπα, γνωστὸ καὶ ὡς Ἁγίου Ἰωάννου, τὸ ὁποῖο λειτούργησε στὴν γειτονικὴ Πάδοβα ὡς οἰκοτροφεῖο τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς», σ. 11.

Καλὸν θὰ ἦτο ἴσως ὅπως σημειωθῇ, τὸ γεγονός ὅτι, παράλληλα πρὸς τὸ ὡς ἄνω μνημονευθὲν ἱνστιτούτον σπουδῶν εἰς τὴν Βενετίαν, ἐκεῖ ἐδρεύει καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου νεοῖδρυθεῖσα μητρόπολις Ἰταλίας καὶ Μελίτης (5 Νοεμβρίου 1991), μὲ ἱεράρχας:

Σπυρίδων Παπαϊωάννου, ἀπὸ Ἀπαμείας (1991-1996), Ἀμερικῆς (1996-1999), Χαλδίας, πρῶν Χαλδίας.

Γεννάδιος Ζερβός, ἀπὸ Κρατείας (1996-)

Ὁ φίλος συγγραφεύς, καθηγητὴς παν/μίου, μὲ κατάρτισιν εἰς τοὺς τομεῖς τῆς φιλολογίας καὶ τῆς θεολογίας, καὶ μὲ τὰς θαυμασίας δημοσιεύσεις του εἰς αὐτάς, ἐπιστρέφει μὲ συγκίνησιν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ μὲ νοσταλγίαν εἰς τὰ φοιτητικὰ του χρόνια τῆς δεκαετίας τοῦ 1960/1970 καὶ γράφει:

«Τὴν μελέτη ἀφιερῶνω στὴν ἱερὴ μνήμη τοῦ Διδασκάλου μου ἀειμνήστου Μανούσου Ἰ. Μανούσακα (1914-2003), καθηγητοῦ μου στὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Ἀκαδημαϊκοῦ, γιὰ τὴν ἀνεπανάληπτη μαθητεία μου κοντὰ του στὸ Ἑλληνικὸ Ἰνστιτοῦτο Βενετίας τὴν περίοδο 1969-1971», σ. 11.

Τοῦ ἀξίζουν συγχαρητήρια διὰ τοὺς κόπους του καὶ ἡ ἔκφρασις εὐχῶν διὰ τὴν ἀπρόσκοπον συνέχισιν τῶν ἐπιδόσεών του.

Παρασκευή, 6 Ἰανουαρίου 2012

Τὰ Ἅγια Θεοφάνεια

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης

ΕΥΔΟΚΙΜΟΥ ΚΑΡΑΚΟΥΛΑΚΗ, *Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντίνος Στ' (17 Δεκ. 1924 - 22 Μαΐου 1925). Μνήμες καὶ Μαρτυρίες*, Ἀθήναι: Ἐπίταφος 2012, σελίδες 255.

Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 2011, πρωτοβουλία τοῦ ΚΠόλεως Βαρθολομαίου, μεταφορὰ (ἐπάνοδος) τῶν λειψάνων τοῦ ΚΠόλεως Κωνσταντίνου Στ' ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Πόλιν καὶ ἡ ἐναπόθεσις τούτων εἰς εἰδικὸν πατριαρχικὸν τάφον ἐν τῇ ἱερῇ μονῇ Βαλουκλῆ ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀρχιμανδριτὴν Εὐδόκιμον Καρακουλάκην ὅπως ἀφιερῶσιν τὸν παρόντα τόμο εἰς τὸν ΚΠόλεως Κωνσταντίνου Στ'. Ὁ ὑπότιτλος «Μνήμες καὶ Μαρτυρίες» εἶναι ἐνδεικτικὸς τῶν περιεχομένων τοῦ

ἔργου τούτου, εἰς τὸ ὁποῖον παρατίθενται κείμενα ἀρχαίου ὕλικου.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Εἰσαγωγικά: Γράμμα τοῦ ΚΠόλεως Βαρθολομαίου, σελίδες 9-10, τὰ Εἰσαγωγικά τοῦ συγγραφέως, σελίδες 11-13, α) καὶ τὰ βιογραφικὰ περὶ τοῦ πατριάρχου, αἱ πηγαὶ καταγράφουν ὠρισμένας μόνον πτυχὰς ἀπὸ τὴν ζωὴν του, ὅπως εἶναι:

ἡ ΑΠΕΛΑΣΙΣ, ἐκ ΚΠόλεως εἰς τὴν Ἑλλάδα, 30 Ἰανουαρίου 1925,

τὰ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΑΔΡΙΑΝΤΟΣ, Νέα Φιλαδέλφεια, 13 Μαΐου 2008,

ἡ ΕΠΑΝΟΔΟΣ τῶν λειψάνων εἰς τὴν Πόλιν, 6 Μαρτίου 2011, καὶ μὲ τὸ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, σ. 2333, β), καὶ σελίδες 49-327. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ, σελίδες 241-254 ἀλλὰ καὶ ἐντὸς κειμένου.

Τὸ ΚΥΡΙΟΝ ΜΕΡΟΣ τοῦ βιβλίου, εἰς τρία ΚΕΦΑΛΑΙΑ (Α', Β', Γ') ὡς ἄνω, ἀρχίζει αὐστηρῶς μὲ τὴν ἀπέλασιν ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως τοῦ Κωνσταντίνου Στ' ἀπὸ τὴν Πόλιν εἰς τὸ Ἑξωτερικόν (1925) καὶ φθάνει μέχρι τοῦ 2011.

Ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου παραμονὴ τοῦ Κωνσταντίνου Στ' ἐν Φαναρίῳ διήρκεσε περὶ τὰς 43 ἡμέρας. Τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1925, ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ὅπως ἀπρόοπτος, ὁ Πατριάρχης, θεωρηθεὶς κατὰ τὸ αὐστηρὸν τοῦ περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν νόμου γράμμα ἀνταλλάξιμος, ἔδενεσε νὰ ἀφήσῃ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἔδραν αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τοῦ Σιρκετζῆ τῆς Σταμποῦλ ἀππλάθη σιδηροδρομικῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Πατριάρχης διώρισε Πατριαρχικὸν αὐτοῦ ἐπίτροπον τὸν μ. πρωτοσύγκελλον Πολύκαρπον Δημητριάδην

(μετέπειτα Μύρων και Προύσης). Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντίνος Στ' ἐγκατέστη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, φιλοξενηθεὶς ἐπὶ ἕξι μῆνας εἰς τὴν Ἱ. Μητροπόλιν Θεσσαλονίκης, ἀπὸ οὗ προέβη εἰς ὠρισμένα διαβήματα.

Ὁ ΚΠόλεως Κωνσταντίνος ὑπέβαλεν ἐκεῖθεν τὴν ἐκουσίαν κανονικὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου (22 Μαΐου 1925). Ὁ πρῶν ΚΠόλεως Κωνσταντίνος Στ' ἀναχωρήσας ἐκ Θεσσαλονίκης ἦλθεν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Χαλκίδα, παραμείνας ἐπὶ βραχὺ τι διάστημα εἰς τὴν μητροπόλιν Χαλκίδος, μετέπειτα δὲ ἐγκατέστη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Νέας Φιλαδελφείας, ὅπου καὶ ἐφησύχαζεν. Ὁ Πατριάρχης ἀπέθανεν τὴν πρωίαν τῆς Παρασκευῆς, 28 Νοεμβρίου 1930 εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετὰ τὴν κηδεῖαν του εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῶν Ἀθηνῶν ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ Α' νεκροταφεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ 2011 τὸ σκῆνος του μεταφερθὲν τὴν ΚΠόλιν, ἐναπετέθη εἰς τὴν ἱ. Μονὴν Βαλουκλῆ. Ὁ δὲ πατρ. τάφος του εἰς τὰς Ἀθήνας τόγε νῦν παραμένει κενός!

Τὰ παρατιθέμενα κείμενα, ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα, λαμβάνονται ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα ὠρισμένων ἰδρυμάτων καὶ ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεολογικὰ περιοδικά:

Ἐκκλησία (1923)

Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (1908)

Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς (1917)

Συνεργαζόμενοι: Πατριάρχαι ΚΠόλεως

Μελέτιος Δ' Μεταξάκης (1921-1923)

Κωνσταντίνος Στ' (1924-1925)

Φώτιος Β' (1929-1935)

Βαρθολομαῖος (1991-)

Ἀρχιεπίσκοποι Ἀθηνῶν

Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (1868 / 1923-1938)

Χρῦσανθος ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος (1938-1941)

Ἱεράρχαι

Μεσσηνίας Πολύκαρπος (1933-1945)

Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας Κωνσταντίνος, (1994-)

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης, Βιογραφικά

Ὁ Σύνδεσμος Προσφύγων Μουδαβίων, Βιογραφικά, Θεσσαλονίκη, 1931

Οἱ χαρακτηρισμοί, διὰ τὴν πατριαρχεῖαν του, οἱ ἀποδιδόμενοι εἰς αὐτὸν, εἰς τοὺς πρὸς τιμὴν του ἐκφωνηθέντας ἐπικηδεῖους καὶ ἐπιμνημοσύνους λόγους, ἴσως νὰ θεωρηθοῦν ὀλίγον τι ὑπερβολικοί. Τοῦτε δὲ λόγῳ τῆς ὀλιγομέρου παραμονῆς του εἰς τὸν θρόνον καὶ τῆς ἐκ τούτου ἐλλείψεως τῶν δυνατοτήτων πρὸς ἐξάσκησιν τῶν διοικητικῶν κ.τ.λ. καθηκόντων του καὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἐμφανίσεως τῶν περικοσμούντων αὐτὸν προσόντων.

Κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἐξῆς ἐποχὴν μέσα εἰς τὴν Τουρκικὴν Δημοκρατίαν, ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὰς εἰς τὴν διάθεσίν μας πηγὰς καὶ τὰς ἱστορικὰς πληροφορίας, ἡ ἀπέλασις τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Στ' ἔφερε κάπως τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὴν προτέραν ἀναγκαστικὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀποχώρησιν Μελετίου Δ' τοῦ Μεταξάκη (1923), οἱ ὅποιοι καὶ οἱ δύο κατ' ἀρχὰς προσεπάθησαν ὅπως παραμείνουν εἰς τὸν θρόνον, ὁ μὲν Μελέτιος διὰ τῆς μεταφορᾶς τοῦ πατριαρχείου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ δεύτερος διευθύνων αὐτὸν διὰ τοῦ πατριαρχικοῦ ἐπιτρόπου εἰς τὸ Φανάριον. Ἀλλ' ἀργότερον, ἀμφοτέρω ἡναγκάσθησαν λόγῳ τῶν περιστάσεων ὅπως ὑποβάλουν τὰς ἐκ τοῦ θρόνου παραιτήσεις αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους παράδειγμα τρίτον ἀποχωρήσεως ἀπὸ τοῦ πατρ. Θρόνου συνιστᾷ ἡ παραίτησις τοῦ ΚΠόλεως Μαξίμου Ε' (1948).

Τὸ ὑπὸ μελέτην κείμενον ἀποτελεῖ βασικὸν βοήθημα διὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς βιο-

γραφίας τοῦ ΚΠόλεως Κωνσταντίνου Στ' καὶ τὴν ἐδρουτέραν βιβλιογραφίαν περὶ τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως.

Φανάριον, Παρασκευὴ 6 Ἰαν. 2012

Τὰ Ἅγια Θεοφάνεια

Βασίλειος Θ. Σταυρίδης